

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Seuraamusselvitysten rooli syyttäjien ja tuomareiden työssä

Honkavaara, Krista

Salmenmaa, Henni

2013 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Seuraamusselvitysten rooli syyttäjien ja tuomareiden työssä

Krista Honkavaara
Henni Salmenmaa
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2013

Krista Honkavaara ja Henni Salmenmaa

Seuraamusselvitysten rooli syyttäjien ja tuomarien työssä

Vuosi 2013 Sivumäärä 58

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää seuraamusselvityksen merkitystä syyttäjien ja tuomareiden näkökulmasta. Seuraamusselvitys on nuoresta rikoksesta epäillystä laadittava lausunto, jossa otetaan kantaa, tarvitseeko nuori valvontaa mahdollisen ehdollisen vankeusrangaistuksen tueksi. Tarkastelun kohteena olivat tuomareiden ja syyttäjien kokemukset sekä heidän seuraamusselvitykseen liittyvät parannusehdotuksensa. Aihe saatiin Rikosseuraamuslaitokselta.

Laki nuoresta rikosentekijästä ja lausuntoja laativa organisaatio ovat viime vuosina kokeneet muutoksia. Rikosseuraamusalalla toteutettiin organisaatiomuutos vuonna 2010, ja uusi laki nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisestä astui voimaan vuonna 2011. Tähän lakiin on myös tehty muutos, joka astui voimaan 1.5.2013.

Opinnäytetyö on laadultaan kvalitatiivinen ja sitä varten haastateltiin neljää syyttäjää ja kahdeksan tuomaria. Syyttäjät työskentelivät Helsingin ja Espoon syyttäjänvirastoissa ja tuomarit pääkaupunkiseudun käräjäoikeudessa. Osa haastatteluista toteutettiin parihaastatteluina ja osa yksilöhaastatteluina. Haastattelut olivat puolistrukturoituja, ja niiden haastattelukysymykset olivat avoimia. Taustateorianäkökulmaksi työssä ovat uusintarikollisuuteen vaikuttaminen ja siihen liittyvät rikollisuutta selittävät teoriat. Työssä tarkastellaan myös nuorten rikosentekijöiden erityisluonnetta. Työssä tutkitaan, kuinka seuraamusselvitys palvelee tuomareita ja syyttäjiä, miten sitä tulisi kehittää ja miten Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiomuutos ja nuorten tilanteen selvittämiseen liittyvä uusi laki ovat vaikuttaneet haastateltavien työhön. Tulosten analysointiin käytettiin sisällön analyysiä, jossa teksti ryhmiteltiin.

Opinnäytetyön tulokset kertovat seuraamusselvityksen olevan syyttäjille ja tuomareille arvokas tiedonlähde. Seuraamusselvitystä voidaan käyttää valvontaan määräämisessä sekä myös nuoren puhuttamisessa. Tutkielmassamme tulivat myös ilmi Helsingin ja Espoon syyttäjien erilaiset työskentelytavat nuorten tapausten hoidossa. Seuraamusselvityksen sisältöön oltiin pääosin hyvin tyytyväisiä. Nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisestä annetun lain uudet muutokset oletettavasti vaikuttavat myönteisesti syyttäjien nykyisiin tiukkoihin aikarajoihin seuraamusselvityksen kanssa. Parannettavaa jäisi vielä etenkin yhteistyön lisäämisessä eri organisaatioiden välillä.

Asiasanat: seuraamusselvitys, nuori rikosentekijä, tuomari, syyttäjä, lakimuutos

Krista Honkavaara ja Henni Salmenmaa

Personal History Reports from the Viewpoint of Prosecutors and Judges

Year	2013	Pages	58
------	------	-------	----

This thesis examines the importance of the Personal History Report for prosecutors and judges. The thesis focusses on their experiences and suggestions for improvement. The research topic was suggested by The Criminal Sanctions Agency. The Personal History Report is used to determine whether a person needs supervision in addition to conditional imprisonment.

The law on young offenders and The Criminal Sanctions Agency have undergone many changes in recent years. The Criminal Sanctions Agency was restructured in 2010, and a new law concerning the circumstances of young suspected offenders entered into force in 2011. There is also an amendment to this law that entered into force on 1 May 2013.

This thesis is a qualitative study involving interviews of 4 prosecutors and 2 judges. The prosecutors in question were employed by the Prosecutors Offices in Helsinki and Espoo, and the judges were employed by one district court in the Helsinki metropolitan area. Some of the interviews were carried out in sessions with two interviewees present at the same time, and some were carried out individually. The interviews were semi-structured with open-ended questions. The present study is based on criminological theories on recidivism and discusses the special circumstances of young offenders. Our purpose was to study the ways in which the Personal History Report can be used by judges and prosecutors, how the report can be developed in the future, and how the restructuring of the Criminal Sanctions Agency and the new law have affected the work of judges and prosecutors. In order to analyse the results, we used content analysis by grouping text into categories.

The results show that the Personal History Report is a highly valuable tool for judges and prosecutors. The Personal History Report is useful when sentencing an offender to supervision, but also when addressing a young offender. The study revealed differences in the prosecutors' manner of handling young offenders in Espoo and Helsinki. The interviewees were mostly pleased with the Personal History Report. The recent changes to the law on young offenders will presumably help the prosecutors with the demanding deadlines that followed the adoption of the new law. However, there is still room for other improvements such as better co-operation between public organizations. The present study brought to light many interesting experiences and suggestions for improvement regarding the Personal History Report.

Keywords: Personal History Report, young offender, judge, prosecutor, amendment

Sisällys

1	JOHDANTO	7
2	RIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	8
2.1	KRIMINOGENISET TEKIJÄT	9
2.2	LEIMAAMISTEORIA	10
2.3	KONTROLLITEORIA	11
2.4	PAINETEORIA	12
3	NUORI RIKOKSENTEKIJÄ JA NUORUUDEN MERKITYS RANGAISTUKSISSA	12
4	OIKEUSLAITOS JA SYYTTÄJÄNVIRASTO	14
5	RIKOSSEURAAMUSLAITOS JA YHDYSKUNTASEURAAMUKSET	16
5.1	RIKOSSEURAAMUSLAITOS	16
5.2	YHDYSKUNTASEURAAMUKSET JA SEURAAMUSSELVITYS	17
5.2.1	<i>Seuraamusselvitys</i>	17
5.2.2	<i>Ehdollinen vankeusrangaistus</i>	19
5.2.3	<i>Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta</i>	20
5.2.4	<i>Yhdyskuntapalvelu</i>	21
5.2.5	<i>Nuorisorangaistus</i>	22
5.2.6	<i>Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnan ja nuorisorangaistuksen erot</i>	22
5.2.7	<i>Valvontarangaistus</i>	23
5.3	YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN VAIKUTTAVUUS	23
5.4	LAKI NUOREN RIKOKSESTA EPÄILLYN TILANTEEN SELVITTÄMISESTÄ	24
5.4.1	<i>Lain kuvaus</i>	24
5.4.2	<i>Toukokuun muutos lakiin</i>	25
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
7	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	28
8	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	30
8.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	30
8.2	AINEISTON ANALYYSI	31
9	TULOKSET	33
9.1	KUINKA SEURAAMUSSELVITYS PALVELEE TUOMAREIDEN JA SYYTTÄJIEN TYÖTÄ?	34
9.2	MITEN SEURAAMUSSELVITYSTÄ TULISI KEHITTÄÄ?	35
9.2.1	<i>Aikataulu</i>	35
9.2.2	<i>Sisältö</i>	37
9.2.3	<i>Tekniset seikat</i>	40

9.2.4	<i>Yhteistyö</i>	41
9.3	MITEN HENKILÖTUTKINTOJEN MUUTTUMINEN SEURAAMUSSELVITYKSEKSI ON NÄKYNYT SYYTTÄJIEN JA TUOMAREIDEN TYÖSSÄ?	42
9.4	HELSINGIN JA ESPOON EROJA SYYTTÄJIEN TYÖSSÄ	44
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
11	POHDINTA	49
12	LÄHTEET	52
	KAAVIOT	56
	LIITTEET	57
	LIITE 1. HAASTATTELUKUTSU	57
	LIITE 2. HAASTATTELUKYSYMYKSET	58

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö pyrkii selvittämään tuomareiden ja syyttäjien kokemuksia ja parannusehdotuksia koskien seuraamusselvityksiä, jotka laaditaan syyttäjän tai tuomarin pyynnöstä mahdollisesti ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittavalle nuorelle. Seuraamusselvitystä pyydetään, mikäli tuomio tulee oletettavasti olemaan ankarampi kuin sakko. Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä arviointikeskuksien erityissuunnittelijat tai yhdyskuntaseuraamustoimistojen rikosseuraamustyöntekijät laativat 15-20-vuotiaille nuorille rikoksentekeijöille seuraamusselvityksen siitä, tarvitseeko nuori valvontaa ehdollisen vankeusrangaistuksen lisänä. Tämä perustuu rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momenttiin jossa määritellään, että alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt henkilö voidaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi määrätä valvontaan.

Seuraamusselvityksessä tarkastellaan nuoren elämäntilannetta eri näkökulmista ja siinä arvioidaan eri seuraamusvaihtoehtojen vaikutusta nuoren tilanteeseen. Seuraamusselvityksen laatiminen ja mahdollisen valvonnan läpikäyminen on osa nuorten uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäviä toimia. Seuraamusselvitys selkeyttää valvonnan tarpeellisuutta kunkin nuoren kohdalla, mikäli se liitettäisiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomarit käyttävät seuraamusselvitystä tuomiota laadittaessa ja syyttäjät syyteharkinnassaan. Käsittelemme itse seuraamusselvitystä juuri tuomareiden ja syyttäjien näkökulmasta. Tarkastelemme heidän kokemuksiaan ja parannusehdotuksiaan koskien seuraamusselvitystä käytännön työssä.

Aihe on ajankohtainen Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiomuutoksen vuoksi, sillä seuraamusselvitysten laatiminen siirtyi yhdyskuntaseuraamustoimistojen ohella erillisille arviointikeskuksille. Aiemmin seuraamusselvitykset eli entiseltä nimeltään henkilötutkinnat on laadittu yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Pääsääntöisesti seuraamusselvitysten laatiminen on jatkunut myös arviointikeskuksille 1.5.2010 lähtien.

Rikosseuraamuslaitoksen erityisasiantuntija ehdotti meille kyseistä aihetta ja oma mielenkiintomme heräsi, sillä nuorten rikoksentekeijöiden kanssa työskentely on erityisen vastuullista ja tulevaisuuteen vaikuttavaa. Arviointikeskus on laatinut seuraamusselvityksiä nyt lähes kolmen vuoden ajan, joten on mielenkiintoista selvittää, miten yhteistyö syyttäjänviraston sekä oikeuslaitoksen kanssa on lähtenyt käyntiin. Seuraamusselvityksestä saatujen tuomareiden ja syyttäjien mielipiteitä ja kokemuksia tarkasteltaessa voidaan seuraamusselvitystä varmasti kehittää kohti tarkoituksenmukaisempaa ja vaikuttavampaa työkalua nuorten tuomiosta päätettäessä.

Tutkielmassamme aineistonkeruun menetelmänä ovat teemahaastattelut. Haastattelimme kuutta tuomaria tai syyttäjää, jotka ovat työskennelleet nuorten parissa, joille on tehty seuraamusselvitys. Haastatteluiden painopiste on tuomareiden ja syyttäjien kokemuksilla ja mielipi-

teillä siitä, minkälainen selvitys auttaa heitä ymmärtämään parhaiten nuorten tilanteen ja valvonnan tarpeellisuuden. Seuraamusselvitystä laatiessaan arviointikeskuksen tai yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä pääsee haastattelutilanteeseen rikoksen tehneen nuoren kanssa, ja tilaisuudesta pitäisi saada laadittua yhteenveto, josta tuomarit ja syyttäjät pystyvät päättämään valvonnan hyödyllisyyden.

Teoreettisena viitekehyksenä työssämme on uusintarikollisuuden ehkäisy. Tähän liittyen käsittelemme leimaamis- ja kontrolliteorioita sekä tutkimuksia nuorista rikoksentekijöistä. Avaamme teorioita ja niiden vaikutuksia uusintarikollisuuteen tarkemmin luvussa 2 Rikollisuuden vaikuttavat tekijät. Leimaamisteoria valikoitui työhömmme, sillä seuraamusselvityksen kanssa työskentelevien on otettava huomioon nuoren rikoksentekijän leimaantumisen mahdollisuus, varsinkin jos sitä käsitellään, ennen kuin esitutkinta on edes valmis. Kontrolliteoria taas kytkeytyy luontevasti seuraamusselvitykseen, jossa kartoitetaan muun muassa kontrollia ylläpitäviä ja heikentäviä tekijöitä. Oikeuslaitos voidaan myös lukea kontrollia ylläpitäviin instituutioihin. Nuorten rikoksentekijöiden erityispiirteiden käsittely on myös oleellista, sillä seuraamusselvitys laaditaan nuorille.

2 Rikollisuuteen vaikuttavat tekijät

Yhtenä opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä toimii uusintarikollisuuden vähentäminen sekä siihen liittyvät rikollisuutta selittävät teoriat. Näistä teorioista käymme läpi sosiaalisen kontrollin teoriaa, leimaamisteoriaa ja paineteoriaa. Kriminogeeniset tekijät selittävät myös osaltaan rikollista käyttäytymistä. Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä tehtävänä on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Uusintarikollisuuteen vaikuttamiseen liittyy monia näkökulmia. On mietittävä asioiden suhteita ja mikä johtuu mistäkin asiasta. Voidaan myös miettiä, voidaanko rikollisuuteen ylipäättänsä vaikuttaa. Auttaako rangaistusten koventaminen vähentämään rikollisuutta vai pitäisikö keskittyä ennalta ehkäiseviin toimiin. (Laine 2007: 190-191.)

Valitsimme kyseiset teoriat useiden mahdollisuuksien joukosta. Rikollisuuteen johtavia tekijöitä on yritetty selvittää jo satoja vuosia. Aikaisimmat teoriat selittävät rikollisuutta anatomisilla seikoilla, esimerkiksi ihmisen pään muodosta katsottiin voitavan päätellä mahdollisuus altistua rikollisuudelle. Rikollisuutta pyritään selittämään niin ympäristöstä johtuvilla tekijöillä kuin ihmisen geeniperimälläkin. (Laine 2007: 51, 60.) Mitkään teorioista eivät oikeastaan sulje toista pois vaan lähinnä jokainen teoria pyrkii tuottamaan tietoa rikollisuuteen liittyvistä lainalaisuuksista omasta näkökulmastaan. Yleispätevää selitystä rikollisuudelle ei ole olemassa. Tutkijat ovatkin tulleet siihen tulokseen, että rikollisuuden syyt ovat moninaisia. (Tolvanen 2005: 72.)

Yleensä ajatellaan, että sosiaalinen asema vaikuttaa rikosalttiuteen ja että huono-osaisemmat syyllistyvät eniten rikoksiin. Saattaa olla, että esimerkiksi aggressiivinen luonne altistaa rikosuralle herkemmin kuin alhainen sosiaalinen asema. (Janne Kivivuori 2008: 93.) Rikoksia tehdään riippumatta taloudellisesta tilanteesta. Kun yritetään vaikuttaa uusintarikollisuuteen, pitäisi keskittyä juuri niihin vaikuttaviin tekijöihin, jotka ovat päätekijöinä. Esimerkiksi useista päihderikoksista tuomioita saaneen kanssa pitäisi työstää todennäköistä päihdeongelmaa ensimmäisenä ja sen jälkeen keskittyä muihin osa-alueisiin. Liian korkealle asetetut tavoitteet laskevat muutostmotivaatiota huomattavasti. Päihteiden käytöllä uusintarikollisuudessa on selkeä merkitys, sillä päihderiippuvuus usein ajaa uusiin rikoksiin esimerkiksi velkojen tai päihteisiin käytettävän rahan puutteen vuoksi. (Karsikas 2005: 29-30, 24.)

2.1 Kriminogeeniset tekijät

Kriminogeenisillä tekijöillä on merkitystä, kun arvioidaan henkilön mahdollista rikoksen uusimiskäyttäytymistä. Kriminogeeniset tekijät voivat olla staattisia tai dynaamisia. Staattisilla tekijöillä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, joihin ei voi vaikuttaa. Tällöin huomio kohdentuu dynaamisiin tekijöihin, joihin voidaan vaikuttaa. Larry Motiuk esittelee kriminogeenisten tekijöiden jakautuvan neljään keskeiseen luokkaan, jotka ovat ennustaneet hyvin rikollista käyttäytymistä: 1) aiempi rikollinen käyttäytyminen, jossa tulee ottaa huomioon rikollisuuden monipuolisuus, eli rikosten määrä ja tyyppi; monipuolisuus on uusintarikollisuuden riskiä kasvattava tekijä, 2) rikollinen seura liittyy siihen, keneltä otetaan mallia ja mitä henkilö ajattelee yhteiskunnasta, 3) rikollisuudelle myönteiset asenteet ja uskomukset ja 4) yhteiskuntamyönteisen käyttäytymisen puutteellisuus, mikä ilmenee esimerkiksi ystävyys- ja perhesuhteiden hoidossa. (What works 2003: 20-21.)

Rikoksettomuuteen pyrittäessä on hyvä huomioida asiakkaan asenteet, jotka saattavat tukea rikollista elämäntapaa. Asenteiden lisäksi myös käyttäytymis- ja tunne-elämän häiriöt, kuten ongelmanratkaisutaidot, impulsiivisuus, antisosiaalisuus sekä päihteiden väärinkäyttö ovat kriminogeenisiä tekijöitä. Rikoksentekijän kiinnittymiseen yhteiskuntaan vaikuttaa myös erityisesti sosiaalisten suhteiden kehittäminen ja käytännön asioiden kuten asunnon järjestäminen ja työllistyminen. Pitää luoda edellytyksiä sille, että jokaisella olisi jotain mistä ei halua luopua jolloin rikoksiin syyllistyminen vähentyisi. (Karsikas 2005: 30.) Rikollinen käyttäytyminen voi johtua sekä biologisista että sosiaalisista tekijöistä. Vuorovaikutus ympäristön ja yksilön välillä vaikuttaa altistumiseen rikollisuuteen. Näiden muuttujien välillä on kausaalisuhte, jolloin yksilön ominaisuudet voivat vaikuttaa ympäristöön integroitumiseen ja ympäristötekijät voivat vaikuttaa yksilöön. (Tolvanen 2005: 19.)

Ihmisen geeniperimä on yksi osatekijä, kun mietitään rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Vaikka ihminen olisi altis rikollisuuteen, on ympäristötekijöillä silti suuri vaikutus. Ympäristö voi olla rikollisuuteen altistava, mutta silti yksilö ei syyllisty rikoksiin. Geenit voivat myös suojata ihmistä rikollisuudelta. Ympäristössä olevat vertaisryhmät vaikuttavat osaltaan ihmisen kehitykseen. Vertaisryhmä määrää usein sosiaalisen asemamme, ja se voidaan nähdä sekä hyvässä että pahassa. Rikollisjengit toimivat yhtäläillä yksilön vertaisryhmänä kuin esimerkiksi työyhteisö. Vertaisryhmän sisällä yleensä vallitsee myös sosiaalisen kontrollin paine. (Laine 2007: 82-85.)

2.2 Leimaamisteoria

Leimaamisteorialla kriminologisessa mielessä tarkoitetaan rikoksen jälkeen tapahtuvaa yhteisön tai henkilön itsensä antamaa ”rikollisen” leimaa. Leimaamisteorian mukaan rikolliseksi leimaaminen vain lisää rikosten tekemistä ja pitkittää rikollista uraa. Rikollinen henkilö ”tyytyy” rooliinsa, joka hänelle on annettu ja näin ikään kuin puolustelee tekojaan itselleen. Tätä voidaan ajatella itseään toteuttavana ennustuksena. Primaarisesti käytökseksi luokitellaan itse rikos ja leimaantuminen on vasta rikoksen jälkeinen sekundaarinen leima. Sekundaarisen leiman saamiseksi ei välttämättä tarvitse edes olla tehnyt rikosta, mikäli yhteisö tai toinen henkilö leimaa ihmisen rikolliseksi, vaikkakin syyttä. (Kivivuori 2008: 268-269.) Sekundääririkollisuudesta voidaan myös erottaa kolme vaihetta, joita ovat rikosentekijäksi muodostuminen, rikosentekijäksi vakioituminen ja rikollisen käyttäytymisen lisääntyminen (Lappi-Seppälä 2006:31). Sosiaalisen kontrollin piiristä poikkeaminen rikoksen myötä leimaa ihmisen yhteisöstä poikkeavaksi, mikä saatetaan hyväksyä vain muiden lainrikkokojien joukossa. Leimaantuminen voi yksilön lisäksi tapahtua myös yhteisöille, kuten esimerkiksi vähemmistöryhmille. (Laitinen & Aromaa 2005: 66-67.) Rikolliseksi leimaantuminen saattaa rajoittaa henkilön elämää, esimerkiksi entisen vangin on vaikeampaa saada työpaikkaa kuin lainkuuliaisen ihmisen. Leimaautumisessa on kaksi pääkohtaa, ensimmäisenä on leiman vaikuttaminen yksilön itseymmärrykseen ja toisena leiman vaikuttaminen yksilön mahdollisuuksiin osallistua laillisiin toimiin. (Kivivuori 2008: 271.)

Rikolliseksi leimaautumisessa on tärkeää nuorten ja aikuisten kohdalla huomioida syrjäytymisen vaikutus elämän eri osa-alueisiin. Pinnalle tulevat niin taloudelliset ongelmat kuin sosiaaliset vaikeudet. Sosiaalikasvatuksella voidaan auttaa näissä ongelmissa. Sosiaalikasvatuksessa on ideana elämänlaadun tukeminen kehittämällä valmiuksia elää sosiaalisessa todellisuudessa. Valmiuksiin kuuluu yhteiskunnan yleisten arvojen ja normien ymmärtäminen kuin myös mahdollisuus toteuttaa itse jokapäiväisiä asioita ja rutiineja. Sosiaalikasvatus auttaa integroitumaan yhteiskuntaan. (Kurki, Kurki-Suutarinen ja Taruvuori 2010: 164-165.)

2.3 Kontrolliteoria

Sosiaalinen kontrolli nuoren elämässä kattaa kaikki elämän alueet. Kontrollijärjestelmä perustuu kontrolliteoriaan, jossa puhutaan ihmisen luontaisesta halusta toteuttaa omia halujaan mahdollisesti myös voiman tai vilpillisten keinojen avulla. Toisaalta sosiaalisen kontrollin katsotaan kuitenkin osaltaan estävän tätä tapahtumasta. (Kivivuori 2008: 218.) Kontrolliteoria siis lähtee kysymyksestä, minkä takia kaikki eivät syyllisty rikoksiin. 1950-luvulla eri kontrolliteoreetikot käsittelivät paljon juuri nuorten rikollisuuden selittämistä. Esimerkiksi Albert Reiss näki nuorten, joilla on alhainen itsetunto, tekemien rikosten taustalla olevan henkilökohtaisen kontrollin puuttumisen. Travis Hirschi näki rikoksesta pidättäytymisen syynä uskalattomuuden, joka juontui juuri kontrollia ylläpitävistä tekijöistä, joita Hirschi kutsuu käsitteellä sosiaalinen side. Hän on kuitenkin myös huomionut, että lapsen ja vanhemman suhteessa aikuisen harjoittamaa valvontaa ja suoraa kontrollia rajaa lapsen verrannollinen itsenäisyys. (Laitinen & Aromaa 2005: 64-65.) Kontrolliteorian ajatus lähtee siis siitä, että huomattavasti useammat ihmiset rikkoisivat lakia, elleivät tietyt tekijät estäisi heitä. Rikoksen tekemiseen päädytään, koska sen ehkäisevät pidikkeet ovat heikentyneet. (Tolvanen 2005: 43.)

Yleisesti kontrollia aiheuttavat kavereiden reaktiot tekoihin, vanhempien ja koulun asettamat rajat, vartijoiden ja poliisin harjoittama kontrolli ja jossain tapauksissa myös virallisen seuraamusjärjestelmän asettama kontrolli. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.) Toisilla ihmisillä itsekontrolli on parempi kuin toisilla. Sosiaalinen kontrolli vaikuttaa yksilölliseen itsekontrolliin ja sen toteutumiseen. Itsekontrolli kehittyy noin kahdeksaan ikävuoteen asti, minkä jälkeen se pysyy vakiona. (Tolvanen 2005: 47.) Kontrolli voidaan jakaa myös kahteen alaluokkaan: viralliseen kontrolliin ja epäviralliseen kontrolliin. Virallista kontrollia edustavat esimerkiksi toimijat, jotka tarkkailevat virallisten sääntöjen toteutumista, kuten lakeja ja järjestyssääntöjä. Epävirallista kontrollia edustaa esimerkiksi perhe, joka on monelle laillisuutta tukeva instituutio, sillä perheen mielipiteistä ja reaktioista yleensä välitetään. (Kivivuori 2006: 166.)

Oma käsityks maailma, jossa laki koetaan tarpeelliseksi ja noudatettavaksi, sekä oman ajan käyttäminen erilaisiin laillisiin harrastuksiin ja tapahtumiin, on kontrollia lisäävää. Henkilö, jonka oma sosiaalinen kontrolli on vähäinen, suuntautuu samantyylliseen ympäristöön. Rikollisuutta estävinä ja kontrollia ylläpitävinä tekijöinä pidetään erilaisia sosiaalisia kontakteja, kuten pysyvää parisuhdetta ja toimivaa paikallisyhteisöä. (Kivivuori 2006: 166.)

2.4 Paineteoria

Paineteoriassa rikosmotivaatiota selitetään ihmisen halulla vaurastua, vaikka taloudelliset rakenteet estävät sen. Ihmiset tarkkailevat omaa sosiaalista asemaansa ja pyrkivät aina saavuttamaan jotain. Joidenkin kohdalla sosiaalinen ja taloudellinen vaurastuminen jäävät vähäiseksi, jolloin syntyy tarve päästä tiettyyn tavoitteeseen muilla keinoilla. Heikommassa sosiaalisessa asemassa olevat pyrkivät siis rikollisin keinoin korkeampaan sosiaaliseen asemaan. (Kivivuori 2008: 139-140.)

Paineteoriat voidaan jakaa kahteen eri luokkaan: rakenteelliseen paineteoriaan, joka on Robert Mertonin kehittämä, ja yleiseen paineteoriaan, jonka takana on Robert Agnew. Rakenteellisessa paineteoriassa keskiössä on erityisesti yhteiskunnan sosiaalinen rakenne ja sen liittyminen rikollisuuteen. Tässä ajattelutavassa ei yksilön ominaisuuksilla ole merkitystä vaan lähinnä keskitytään sosiaalisiin rakenteisiin liittyviin ominaisuuksiin. Yleinen paineteoria tarkastelee myös yksilön ominaisuuksia ja tilannetekijöitä taloudellisten päämäärien saavuttamisessa. Agnew'n teoriassa on rikollisuuden syyksi selitetty stressaavia tilanteita, joihin sopeudutaan rikollisuuden avulla. (Kivivuori 2006: 162-165.)

Paineteoriasta oman versionsa on esittänyt myös kriminologi Jock Young. Hän esittää, että rikollisuuteen ajava turhautuminen syntyy sekä eri kulttuurien sekoittumisesta että taloudellisesta syrjäytymisestä. Media tuottaa ihmisille samanlaisia vaurauden ihannekuvia, joihin ei kaikilla ole varaa. Kulttuurillisia paineita tulee esimerkiksi julkisuudesta, joka koetaan menestyksen mittariksi. Julkisuudessa ei kuitenkaan kaikille ole tilaa. (Kivivuori 2006: 162-165.)

3 Nuori rikosentekijä ja nuoruuden merkitys rangaistuksissa

Nuoruus on väkivalta- ja omaisuusrikosten tekemisen kannalta varsin aktiivista aikaa. Pahoinpitelyrikoksissa on selvä huippu 18-20-vuotiailla. Rikokset eivät jakaudu nuorten kesken tasaisesti, vaan suurin osa rikoksista kasaantuu varsin pienelle tekijäjoukolle. (Kivivuori 2008: 29-30.) Kriminologiassa nuoret rikosentekijät jaetaan usein kahteen ryhmään, joista ensimmäisessä rikoskäyttäytyminen keskittyy vain nuoruusaikaan ja toisessa rikoskäyttäytyminen jatkuu lähes koko elämän. Tämä ryhmittely perustuu siihen, missä määrin rikosten tekeminen liittyy henkilön koko elämään. Nuorten tekemät rikokset ovat melko yleisiä ja niitä voidaan melkein pitää nuoruuteen kuuluvana kokeiluvaiheena. Rikolliset teot ovat nuoruudessa suhteellisen lieviä, ja nuorten rikoskäyttäytyminen alkaa usein murrosiässä ja päättyy varhaisaikuisuudessa. Koko elämän jatkuva rikoskäyttäytyminen on melko harvinaista. (Salmi 2011.) Usein nuoret kerskuvat tekemillään rikoksillaan saadakseen kunnioitusta ja tehdäkseen vaikutuksen vastakkaiseen sukupuoleen. (Kivivuori 2008: 59.)

Miesten ja naisten välillä on selvä ero rikoskäyttäytymisessä. Vaikka nuorten naisten rikoskäyttäytymisessä on selvä huippu nuoruusvuosina, jää se selvästi jälkeen nuorten miesten rikoskäyttäytymisestä. Tämän eron on jopa katsottu johtuvan lajikehityksestä, sillä entisajan miehille kasvojen menetys on voinut olla kohtalokasta. Miehillä on ollut tarve puolustaa kunniansa, jotta eivät jäisi sukunsa viimeisiksi. (Kivivuori 2008: 58-59.) Suomalaisessa tutkimuksessa on käynyt ilmi rikosaktiivisuuden ja seksuaalisen aktiivisuuden yhteys. Mitä aktiivisempi nuori on seksuaalisesti, sitä todennäköisemmin hän tekee myös rikoksen. Nuorten miesten oman kunnian puolustus ja riskinotto-kyky voivat toimia naisille houkuttimina. (Kivivuori 2008: 60-61.)

Suurin osa nuorten tekemistä rikoksista on omaisuusrikoksia ja pahoinpitelyitä. Tyypillisimpiä tekoja ovat myymälöistä näpistely, vahingonteot, seiniin kirjoittelu ja omaisuuden tuhoaminen. Musiikin lataaminen laittomasti Internetistä on nuorten keskuudessa myös hyvin suositua. Yleisesti nuorten rikokset liittyvät heidän vapaa-aikaansa, jolloin ilmenee alkoholiin liittyviä ikärajarikoksia. Nuorten yleisimpiin rikoksiin kuuluu myös moottoriajoneuvojen luvattomat käyttöönotot sekä vahingonteot. (Marttunen & Salmi 2006: 185.) Nuorten tekemät rikokset ovat usein spontaaneja ja tilannekohtaisia, kun taas vanhempien tekemiin rikoksiin kuuluu suunnitelmallisuus. Nuorten tekemät rikokset ovat kuitenkin vähentyneet ja lainkuuliaisempia nuoria on enemmän kuin vielä 15 vuotta sitten. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.) Miehet tekevät enemmän rikoksia kuin naiset koko elämänsä aikana tarkasteltaessa. Tämän huomaa jo vankien sukupuolijakaumaa katsomalla. Nuoret tuomitaan useimmiten sakkorangaistuksiin. Toiseksi yleisin tuomio on ehdollinen vankeusrangaistus, johon voidaan lisätä myös valvonta. (Marttunen 2008: 333.)

Rikosoikeusjärjestelmä suhtautuu nuoreen rikosentekijään lähtökohtaisesti eri tavoin kuin aikuiseen rikosentekijään. Eroa perustellaan sillä, että nuori syyllistyy rikokseen ajattelemattomuuttaan tai yhteisön rajoja koetellakseen. Rikosentekijän ikä huomioidaan esimerkiksi rikosasian käsittelymenettelyssä, seuraamuslajin valinnassa sekä rangaistusajan pituudessa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi HE 229/2009.)

Usein jo järjestelmän puuttuminen rikokseen voi olla pysäyttävä kokemus nuorelle. Se ei kuitenkaan aina riitä, ja sen tähden pyritään vaikuttamaan nuoren rikosentekijän rikoksettoman elämän valmiuksien parantamiseen. Koska usein nuorten tekemiin rikoksiin liittyy päihteiden käyttö ja rikkoutuneet perhesiteet, pyritään toimivalla rikosoikeusjärjestelmällä katkaistamaan nuoren syrjäytyminen yhteiskunnasta tai ainakin ehkäisemään sitä. Tässä tilanteessa korostuu lastensuojelun, opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyö. (Hallituksen esitys Eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi HE 229/2009.)

Suomessa nuori rikoksentekijä on iältään 15-20-vuotias. Alle 15-vuotiaalle ei tuomita rangaistusta. (Oikeuslaitos a.) Nuorisorikosoikeudessa on useita kohtia, joita voidaan soveltaa nuorta tuomittaessa. Nuorten tekemissä rikoksissa voidaan katsoa asian johtuneen ajattelemattomuudesta tai rajojen koettelusta. Tällöin voidaan toimenpiteinä käyttää esimerkiksi tuomitsematta jättämistä. Rajojen koettelussa voidaan käyttää myös muita seuraamuksia, kuten sakkoa ja ehdollista rangaistusta. Tällaiset ennemminkin kuvainnolliset kuin konkreettisesti velvoittavat rangaistukset pohjautuvat erilaisiin rikollisuutta selittäviin teorioihin. Tällaisilla seuraamuksilla pyritään välttämään nuoren leimaantumista ja ymmärretään nuoruuden olevan rikosaktiivisinta aikaa juuri kasvamisen ja rajojen koettelun vuoksi. Nuorisorikosoikeus ymmärtää myös, ettei nuorena välttämättä ymmärretä tekojen täydellisiä seurauksia eikä oman käyttäytymisen hallinta ole täysin kontrollissa. Näistä syistä nuorten osalta käytössä on lievennetty rangaistusteikko. (Nuorten rangaistukset: 216, 214)

Marttunen (2008) puhuu siitä miten vähän Suomessa on tutkittu nuorten rikoksien seuraamusikäytäntöjä. Hän toteaa tutkielmien jäävän vain yhden viranomaistahon varaan, vaikka kokonaiskuvassa olisi otettava huomioon myös lastensuojelu. Ongelmaksi nousee lastensuojelun ja rikosoikeuden toisistaan eroavat toimintaperiaatteet. (Marttunen 2008: 23-24.)

Suomalainen oikeuskäytäntö haluaa löytää nuorelle muita rangaistusvaihtoehtoja kuin ehdoton vankeus. Ehdottomilla vankeusrangaistuksilla on monien tutkimusten mukaan haitallisia vaikutuksia nuoreen. Vankilassa nuori voi tavata muita rikollisia ja luoda heihin yhteyksiä, hänen koulutus pohjansa heikkenee, vankila voi lisätä mielenterveysongelmia, vankila on myös kallis yhteiskunnalle ja tutkimukset kertovat kerran vankilaan joutuneen palaavan sinne todennäköisesti uudestaan. (Marttunen: 2008, 103-105.) Ehdollisella vankeusrangaistuksella ja sen valvonnalla sekä nuorisorangaistuksella pyritään nuoren tukemiseen ja elämän kontrollin lisäämiseen. Ehdollisen vankeuden tulisi toimia myös varoituksena. (Oikeusministeriö 2004: 12, 87.)

4 Oikeuslaitos ja syyttäjänvirasto

Suomessa on 1.1.2010 lukien yhteensä 27 käräjäoikeutta. Rikosasian käsittelyyn liittyy usein uhrin eli asianomistajan vahingonkorvausvaatimus. Riita-asioissa on kysymys yksityisten ihmisten tai yritysten erimielisyyksien ratkaisemisesta puolueettomasti tuomioistuimessa. Kysymys voi olla esimerkiksi vahingonkorvauksesta, perintöriidasta, kaupan purkamisesta tai huoneiston vuokrasta. Hakemusasioita ovat esimerkiksi avioero, lapsen huollosta päättäminen tai velkajärjestely. (Oikeuslaitos b.)

Käräjäoikeuden johtajana toimii laamanni ja muut tuomarit ovat käräjätuomareita. Joidenkin

asioiden ratkaisemiseen osallistuvat myös lautamiehet. Käräjäoikeudessa asiat voidaan käsitellä ja ratkaista joko istunnossa, johon jutun osapuolet kutsutaan tai kansliamenettelyssä, jolloin ratkaisu tehdään pelkästään asiakirjojen perusteella. Yksinkertaisia asioita ratkaisevat myös tuomioistuinharjoittelua suorittavat käräjänotaarit ja erityisen koulutuksen saanut kansliahenkilökunta. Käräjäoikeuksien aukioloaikoina annetaan asiakkaille tarpeellista opastusta ja neuvontaa menettelykysymyksissä. Asianajollisia neuvoja tuomioistuin ei saa antaa, vaan sitä tehtävää varten ovat oikeusaputoimistot, asianajotoimistot ja lakiasiantoimistot. (Oikeuslaitos b.)

Syyttäjäorganisaatio on kaksiportainen. Siihen kuuluvat valtakunnansyyttäjänvirasto Helsingissä ja paikalliset syyttäjäyksiköt. Valtakunnansyyttäjänvirastossa käsitellään pääasiassa yhteiskunnallisesti merkittäviä rikosjuttuja - kaikkiaan muutamia kymmeniä vuodessa.

Valtakunnansyyttäjänvirasto huolehtii myös koko syyttäjälaitoksen toimintaedellytyksistä eli vastaa henkilöstö- ja taloushallinnon tehtävistä, tiedottamisesta, koulutus- ja kehittämistehtävistä ja syyttäjälaitoksen kansainvälisestä toiminnasta. Valtakunnansyyttäjä on ylin syyttäjä ja johtaa syyttäjälaitosta sekä johtaa ja kehittää syyttäjäntoimintaa antamalla yleisiä ohjeita syyttäjille. Hän myös nimittää syyttäjät virkoihinsa. Valtakunnansyyttäjä voi ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian, mutta hän ei voi määrätä tätä ratkaisemaan jotain asiaa jollain tietyllä tavalla. Hän voi myös itse päättää syytteen nostamisesta ja määrätä syyttäjän ajamaan oikeudessa syytettä. (Oikeuslaitos c.)

Apulaisvaltakunnansyyttäjä ratkaisee samoin valtuuksin kuin valtakunnansyyttäjä hänen käsiteltäväkseen kuuluvat asiat. Hän toimii tarvittaessa valtakunnansyyttäjän sijaisena.

Valtakunnansyyttäjänvirastossa on varsinaisia syyttäjäntehtäviä varten 13 valtiosyyttäjää. Valtiosyyttäjillä on toimivalta koko maassa ja he toimivat syyttäjinä asioissa, jotka hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, kuten eräiden korkeiden virkamiesten virkarikosasiat. (Oikeuslaitos c.)

Syyttäjä on valtion viranomainen, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että rikoksesta seuraa lain määräämä seuraamus. Syyttäjät kuuluvat itsenäisenä osana oikeuslaitokseemme.

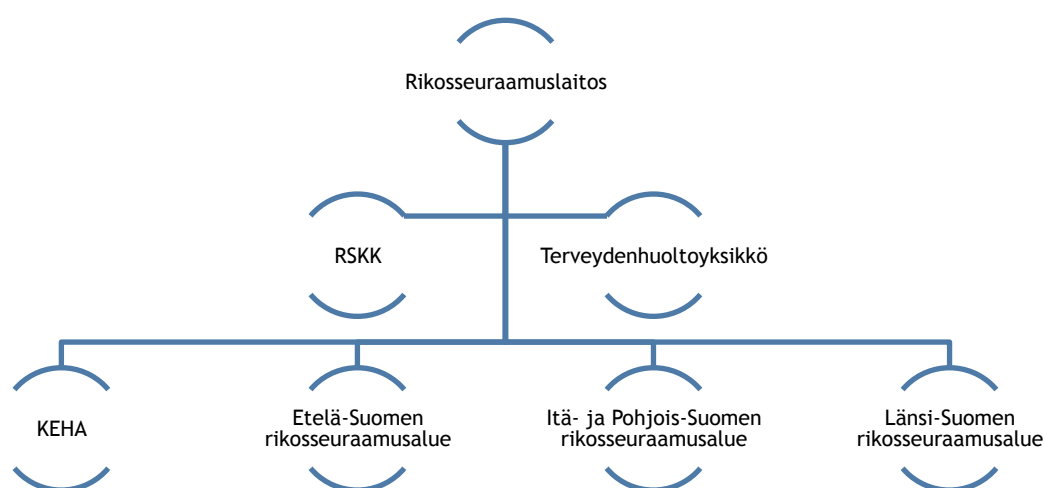
Rikosten tutkinta ja selvittäminen eli esitutkinta kuuluu poliisille. Tutkinnan valmistuttua siinä kertynyt aineisto toimitetaan syyttäjälle, joka suorittaa syyteharkinnan. Syyttäjä arvioi jokaisen rikoksesta epäillyn henkilön ja teon osalta erikseen sen, onko rikos tehty ja onko siitä syyttämiseksi riittävästi näyttöä eli todisteita. Syyteharkinnassa viranomainen saattaa päätöksensä kirjalliseen muotoon, syytteeksi tai syyttämättäjäyttämispäätökseksi. Jos syyttäjä päätyy syytteen nostamiseen, täytyy syytteen käsittää kuvaus syytetyn teosta ja ilmoitus siitä, mistä rikoksesta hän vaatii rangaistusta. Syyte sisältää myös haasteen, jolla hän pyytää syytetyn haastamista oikeuteen vastaamaan nostamaansa syytteeseen. (Oikeuslaitos c.)

Syyttäjän tehtävänä on huolehtia siitä, että rikoksen tehnyt joutuu vastuuseen teostaan. Samalla syyttäjän on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei ketään ilman laillisia perusteita syytetä eikä tuomita. Syytteen nostaminen "varmuuden vuoksi" ei ole hyväksyttävää. Jos syytettä ei voi nostaa, syyttäjän on tehtävä päätös syyttämättä jättämisestä. Syyttäjän on oltava objektiivinen; hänen on aina otettava tasapuolisesti huomioon myös se selvitys, jota esitetään rikosepäilyjä vastaan eli ns. vastanäyttö. Lisäksi syyttäjän on tehtävä työnsä joutuisasti ja taloudellisesti. Syyttäjä on ratkaisuisaan riippumaton ja itsenäinen. Hän ei yksittäisessä asiassa voi eikä saa ottaa vastaan ohjeita tai määräyksiä keneltäkään. Siten esimerkiksi poliisin kanta siitä, kuka on syyllistynyt rikokseen, ei sido syyttäjää. Syyte on nostettava, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. (Oikeuslaitos c.)

5 Rikosseuraamuslaitos ja yhdyskuntaseuraamukset

5.1 Rikosseuraamuslaitos

Vuonna 2010 rikosseuraamusalalla tapahtui organisaatiomuutos, jolloin Kriminaalihuoltolaitos, Vankeinhoitolaitos ja Rikosseuraamusvirasto liitettiin yhteisen Rikosseuraamuslaitos-nimen alle. Tällä haluttiin karsia hallinnollisia päällekkäisyyksiä ja näin edistää yhteistyötä. Tavoitteena oli myös seuraamusjärjestelmien kehityksen edistäminen ja työskentelyn jatkuvuuden parantaminen. Ammatillinen kehittyminen ja työn sisällön kehittäminen on myös nähty laajemman työskentelyn etuina. (Rikosseuraamuslaitos a.)

Kaavio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos g).

Rikosseuraamuslaitos koostuu Keskushallintoyksiköstä (KEHA), kolmesta eri rikosseuraamus-alueesta, terveydenhuoltoyksiköstä sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta (RSKK). Keskushallintoyksikköön kuuluu johdon tuki, hallintoyksikkö, toiminnan kehitys- ja laatu-yksikkö, talousyksikkö ja oikeudellinen yksikkö. Yksikkö sijaitsee Helsingissä. (Rikosseuraamuslaitos b.) Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella toimii aluekeskus, kuusi vankilaa, kaksi yhdyskuntaseuraamustoimistoa (yks-toimistoa) ja arviointikeskus. Itä- ja Pohjois-Suomen alueella toimii kahdeksan vankilaa, kuusi yks-toimistoa ja arviointikeskus. Länsi-Suomen alueella toimii 14 vankilaa, seitsemän yks-toimistoa ja arviointikeskus. (Rikosseuraamuslaitos c.)

Terveydenhuoltoyksikön toimintaan kuuluu toiminnan ohjaus, lääkekeskus, hammashuolto, psykiatriset vankisairaalat, vankisairaala sekä vankiloiden yhteydessä toimivat poliklinikat. Koulutuskeskus (RSKK) vastaa alan tutkintokoulutuksesta sekä ammattitaitoa täydentävästä ja ylläpitävästä koulutuksesta. (Rikosseuraamuslaitos b.)

Eri rikosseuraamusalueilla toimivissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa toimeenpannaan eri yhdyskuntaseuraamuksia. Nuorisorangaistus, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus sekä ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta kuuluvat yhdyskuntaseuraamustoimistojen toimialaan. Arviointikeskuksessa erikoissuunnittelijat ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa rikosseuraamustyöntekijät tekevät lausuntoja ja arviointeja yhdyskuntaseuraamusasiakkaista sekä vankilatuomion saaneista. Vankilat huolehtivat osaltaan vankeusrangaistusten toteutumisesta.

5.2 Yhdyskuntaseuraamukset ja seuraamusselvitys

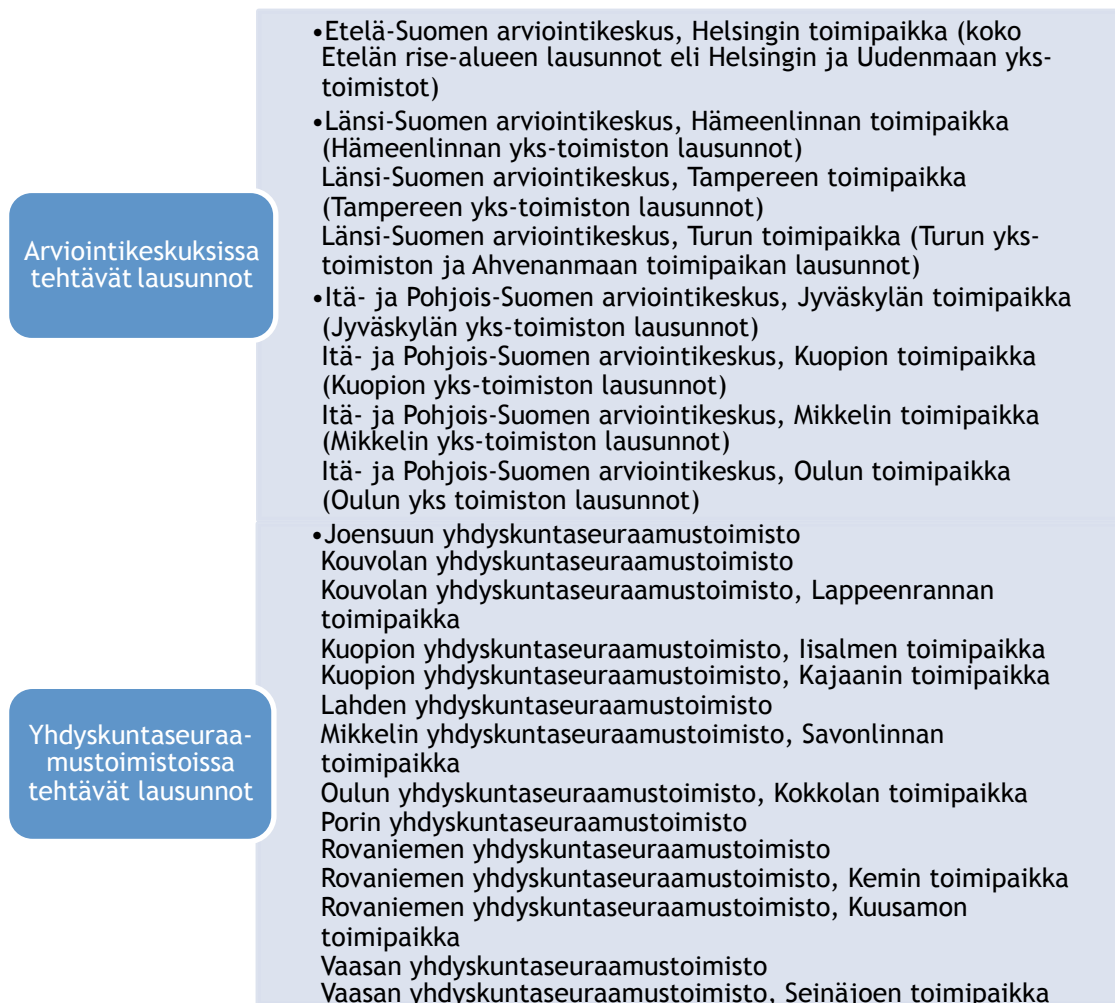
5.2.1 Seuraamusselvitys

Seuraamusselvitys on lausunto tuomarille sekä syyttäjille mahdollisesta valvonnan tarpeesta ehdollisen vankeusrangaistuksen yhteydessä. Selvitystä voidaan käyttää hyväksi myös mahdollisen valvonnan alussa. Nuorelle seuraamusselvityksen laatiminen saattaa olla ensimmäinen kosketus rikosseuraamusalan virkamiehiin, ja tapaaminen luo nuorelle ensivaikutelman Rikosseuraamuslaitoksesta. Valvonnan lisääminen ehdolliseen vankeusrangaistukseen on kuitenkin viimekädessä tuomarin päätettävissä. Tuomareilla ja syyttäjillä ei ole samanlaista mahdollisuutta tutustua nuoreen kuin arviointikeskuksen ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöillä, joiden kirjoittamalla lausunnolla nuoresta on tärkeä osa, kun tuomarit tekevät päätönsä ja syyttäjät harkitsevat valvonnan vaatimisesta rangaistuksen yhteyteen. Nuorelle rikoksentekijälle laaditaan seuraamusselvitys, jossa tarkastellaan nuoren sen hetkistä elämäntilannetta. Tarkastelun kohteena on muun muassa päihteidenkäyttö, mielenterveys, elämisen olo-

suhteet, sosiaalinen tilanne ja mahdollisten tukipalvelujen verkosto. (Rikosseuraamuslaitos h.) Seuraamusselvityksen laatimistilanteeseen on myös alle 18-vuotiaiden vanhemmilla oikeus tulla mukaan. Seuraamusselvitys tulee myös laatia, vaikka nuorta ei tavoitettaisi. Tällöin se on koottava muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaaliviraston tietojen pohjalta. Nuoren kuulemisessa voidaan käyttää apuna myös puhelin- tai videoyhteyttä mikäli tapaaminen ei muuten onnistu. Jos nuori sairastuu vakavasti tai seuraamusselvityksen laatiminen muutoin nähdään ilmeisen tarpeettomana, selvitystä ei ole tarpeellista tehdä. Seuraamusselvitys laaditaan erityiselle lomakepohjalle, ja seuraamusselvityksien aikataulujen priorisoinnissa alle 18-vuotiaat tulevat ensin. (Rikosseuraamuslaitos i.)

Seuraamusselvityksen merkitys tuomareille ja syyttäjille on ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettävää valvontaa mietittäessä erityisen tärkeä. Muut asiakirjat rikoskäsitelyssä eivät tuota samanlaista tietoa nuoresta syyttäjille ja tuomioistuimelle. Syyttäjä voi käyttää seuraamusselvityksestä saatuja tietoja myös mahdollisista toimenpiteistä luopumista harkitessaan. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta.) Seuraamusselvityksen tulee siis olla kattava ja mahdollisimman informatiivinen, jotta nuoren tilanteesta saadaan oikea kuva tuomareille ja syyttäjille.

Seuraamusselvitys on entiseltä nimeltään henkilötutkinta. Nimi vaihtui vuonna 2011 uuden lain tullessa voimaan. Uusi laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä kumosi aiemman lain nuorista rikoksentekeijöistä. Ennen uutta lakia oli henkilötutkinnasta annettujen säännösten ja käytännön välillä ristiriitoja esimerkiksi siitä kenestä henkilötutkinta laaditaan. Asetus nuorista rikoksentekeijöistä määritteli että, se olisi pitänyt tehdä kaikille alle 21-vuotiaina rikoksiin syyllistyneistä, mutta käytännössä se laadittiin lähinnä silloin, kun oli tulossa ankarampi rangaistus kuin sakko, kuten nykyään toimitaan seuraamusselvityksen kanssa. Aiemmin oli myös epäselvyyttä siitä, kuka henkilötutkintoja pyytää. Uuden lain myötä tulivat selkeämmät ohjeistukset ja myös aikarajat näihin pyyntöihin. Henkilötutkinnat koskien 15-17-vuotiaita laadittiin ennen vuotta 2011 pääsääntöisesti sosiaalitoimessa, ja 18-20-vuotiaita koskevat Kriminaalihuoltolaitoksen (1.1.2010 alkaen Rikosseuraamuslaitoksen) yksiköissä. Aiemmat säädökset, asetus ja laki nuorista rikoksentekeijöistä sekä Oikeusministeriön päätös nuorista rikoksentekeijöistä säätivät lausuntojen laadintaa rajallisesti. Esimerkiksi siihen liittyvää tietosuojaa ei ollut käsitelty lainkaan. Näin ollen vuoden 2011 lakimuutoksen myötä tulleet uudistukset henkilötutkintoihin ovat selkeyttäneet lausuntotyötä. (Hallituksen esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi 229/2009.)

Kaavio 2. Lausuntoja tekevät arviointikeskukset ja yhdyskuntaseuraamustoimistot (Alakahri).

Nykyään osa lausunnoista tehdään arviointikeskuksessa ja osa yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Arviointikeskuksia on ympäri Suomea ja ne ovat jaettu Etelä-Suomen arviointikeskukseen, Länsi-Suomen arviointikeskuksiin ja Itä- ja Pohjois-Suomen arviointikeskuksiin. Eri yhdyskuntaseuraamustoimistoiden alaisuuteen voi kuulua muita toimipaikkoja, kuten esimerkiksi Kuopion kohdalla sen alaisuuteen kuuluu myös Iisalmen toimipaikka. Iisalmen toimipaikassa lausunnot tehdään yhdyskuntaseuraamustoimistossa vaikka se kuuluu Kuopion alaisuuteen, jonka lausunnot tehdään Itä- ja Pohjois-Suomen arviointikeskuksen Kuopion toimipaikassa. (ks. kaavio 2.)

5.2.2 Ehdollinen vankeusrangaistus

Suomessa nuorille seuraamuksista määrättävistä seuraamuksista on noin viidesosa ehdollisia vankeusrangaistuksia. Ehdollinen vankeusrangaistus on toiseksi yleisin seuraamusmuoto sakon jälkeen. Jos tuomio on enintään kaksi vuotta, se voidaan määrätä ehdollisena. Tuomioistuin määrää koeajan pituuden ehdolliseen tuomioon. Koeaika on vähintään vuoden pituinen mutta

maksimissaan kolme vuotta. Mikäli koeajalla tuomittu syyllistyy rikokseen, josta tulisi ehdotonta vankeutta, myös ehdollinen vankeusrangaistus voidaan muuttaa ehdottomaksi. Oheisrangaistukseksi voidaan määrätä myös sakko tai yhdyskuntapalvelua. Suomessa ala-ikäisille ei määrätä ehdotonta vankeusrangaistusta kuin poikkeustapauksissa. (Oikeuslaitos d.)

5.2.3 Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta

Myös ehdollisesti rangaistujen nuorten valvontaa koskeva lainsäädäntö uudistui 1.1.2011, kun voimaan astui laki ehdollisen vankeuden valvonnasta. Valvonta voidaan tuomita 15-20-vuotiaana rikoksen tehneelle nuorelle. Valvonta toimii ehdollisen vankeuden tehosteena. Valvontaan määrätään, jos sen katsotaan edistävän tekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän uusia rikoksia. Syyttäjä pyytää nuoresta seuraamusselvityksen, jossa selvitetään nuoren elämäntilanne ja otetaan kantaa ehdolliseen vankeuteen liitettävään valvontaan. Seuraamusselvitys laaditaan arviointikeskuksissa erikoissuunnittelijoiden sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa rikosseuraamustyöntekijöiden toimesta. (Rikosseuraamuslaitos e.)

Valvonta-ajalle laaditaan yksilöllinen valvontasuunnitelma, joka tehdään valvonnan alussa tehdyn arvioinnin pohjalta. Arvioinnissa tarkastellaan nuoren senhetkisen elämäntilanteen voimavaroja, tarpeita ja riskejä. Valvontasuunnitelma laaditaan yhdessä nuoren kanssa. (Lappi-Seppälä 2006:114.) Valvonnassa tuetaan nuoren muutospyrkimyksiä ja yhteistyötä voidaan tehdä nuoren läheisten ja muiden viranomaisten kanssa. Valvojana voi toimia myös yksityishenkilö, jota kutsutaan apuvalvojaksi. (Rikosseuraamuslaitos e.)

Matti Marttunen on väitöskirjassaan tutkinut nuorten tuomitsemista eri seuraamuksiin. Hän kiinnitti tutkimuksessaan huomiota siihen, että alle 18-vuotiaita tuomittiin herkemmin valvontaan kuin täysi-ikäisiä. Vuonna 2005 ehdollisen vankeusrangaistuksen saaneista 15-17-vuotiaista 60 prosenttia oli määrätty valvontaan, kun nuorista henkilöistä eli 18-20-vuotiaista vastaava luku oli vain 28 prosenttia. (Marttunen 2008: 273.) Aiemman lainsäädännön mukaan valvonta oli samanpituisen, kuin nuorelle määrätty ehdollisen vankeusrangaistuksen koeaika. 1.1.2011 voimaan astunut laki ehdollisen vankeuden valvonnasta määrittelee, että valvonnan pituus on kaikille vuosi ja kolme kuukautta. (Rikosseuraamuslaitos f.) Valvonnan voi kuitenkin lakkauttaa, kun se on kestänyt vähintään kuusi kuukautta. Valvojan esityksestä voi Rikosseuraamuslaitos lakkauttaa valvonnan, jos on selvää, ettei sen jatkamiselle enää ole perusteita. Poikkeuskäytäntönä voidaan toisenlaisella yhteydenpidolla korvata valvontatapaaminen. (Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 2010/634.)

Valvontatapaamisissa käydään läpi nuoren tekemiä rikoksia, päihteidenkäyttöä ja epäsosiaalista elämäntyyliä. Näissä tapaamisissa voidaan myös tarpeen vaatiessa ohjata nuori sekä ter-

veyden- että sosiaalihuollon palveluiden piiriin. (Marttunen 2008: 274.) Valvonnan tarkoituksena on tukea nuoren omia muutospyrkimyksiä. Suunnitelmassa laadittuja aiheita käydään läpi joko keskustelemalla tai esimerkiksi tehtävien avulla. Valvontaan voidaan liittää myös yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Myös läheisten osallistaminen on mahdollista. (Lappi-Seppälä 2006: 114.) Valvottavan velvollisuuksina on kertoa valvojalle työ- ja asuinpaikkansa sekä koulutukseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvät valvonnan kannalta oleelliset tiedot. Näihin liittyvät muutokset tulee myös ilmoittaa. Valvottavan kuuluu myös saapua hänelle määrättyihin tapaamisiin. (Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 2010/634.)

Kuukaudessa saa valvontatapaamisia (ohjelmat ja tehtävät mukaan lukien) olla korkeintaan 12 tuntia. Erityisestä tarpeesta voidaan tätä pidentää 24 tuntiin. Jotta valvonta pystytään toteuttamaan suunnitelmallisesti, niin on tätä varten laadittava mahdollisimman nopeasti valvontasuunnitelma. Valvontasuunnitelman laatimiseen on valvottavalle annettava mahdollisuus osallistua. Alle 18-vuotiaiden tapauksessa tulee huoltajalle myös antaa tämä mahdollisuus. (Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 2010/634.)

Suomessa valvontaan on lakisääteisesti asetettu nuoria jo vuodesta 1943, jolloin voimaan astui vuonna 1940 säädetty laki ja 1943 säädetty asetus koskien nuoria rikoksentehtäjiä. Englannissa ja Pohjois-Amerikassa on ollut valvontaan asettamista jo 1700-luvun puolivälissä (Englanti) ja 1840-luvulla (Pohjois-Amerikka). Suomessa ja muualla pohjoismaissa vallitsevan lastensuojelulautakuntamallin mukaisesti on nuorten rikoksiin reagoinut myös lastensuojelu. Vuonna 1943 voimaan tullessa laissa katsottiin tavoitteiksi moitteettomaan elämään tukeminen ja uuden rikoksen estäminen. (Harrikari 2010: 25-26.)

5.2.4 Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalveluksi voidaan muuntaa tuomioistuimen toimesta enintään 8 kuukauden vankeusrangaistus. Vankeusrangaistuksesta riippuen tuomion pituus on 20-200 tuntia. Yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä myös vuotta pidemmän ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi, jolloin sitä voidaan määrätä enintään 90 tuntia. Yhdyskuntapalvelu on palkatonta yleishyödyllistä työtä, jota suoritetaan vapaa-ajalla. Työskentely tapahtuu aikataulujen mukaan 3-4 tuntia kerralla, yleensä kaksi kertaa viikossa. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle tarvitaan myös syytetyn suostumus. Ennen yhdyskuntapalveluun tuomitsemista syyttäjä pyytää syytetystä soveltuvuusselvityksen, jossa selvitetään henkilön suoriutumismahdollisuudet yhdyskuntapalvelusta. (Rikosseuraamuslaitos j.)

Yhdyskuntapalvelua suoritetaan valtion, kunnan, kirkon tai eri yhteisöjen järjestämissä palvelupaikoissa. Tehtävät ovat yleensä avustavia ja vaihtelevat paikan mukaan. Yhdyskuntapalveluun voidaan sisällyttää enintään 30 tuntia erilaisia toimintaohjelmia. Jos tuomittu rikkoo yh-

dyskuntapalvelun sääntöjä, voidaan lievässä tapauksessa, esimerkiksi myöhästymisessä, antaa suullinen huomautus. Törkeässä palveluehtojen rikkomisessa, esimerkiksi perusteeton poisjäänti tai päihtyneisyys palvelupaikalla, voidaan tuomion suorittaminen keskeyttää ja tehdä ilmoitus syyttäjälle. Syyttäjän esityksestä tuomioistuin voi muuntaa jäljellä olevan palvelun vankeudeksi. (Rikosseuraamuslaitos k.)

5.2.5 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15-17-vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori, jos sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi. Nuorisorangaistusta voidaan tuomita neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen, ja se koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä ohjelmasta ja tehtävistä sekä työelämään ja työhön perehtymisestä. (Rikosseuraamuslaitos l.) Työelämään perehtyminen tapahtuu erillisessä perehtymispaikassa ja sen tulee tukea nuoren opinto- tai urasuunnitelmia. Yksilöllisen nuorisorangaistuksen sisältö määritellään toimeenpanosuunnitelmassa, jonka tuomioistuin vahvistaa. Nuorisorangaistusta voidaan suorittaa enintään kahdeksan tuntia viikossa. (Rikosseuraamuslaitos p.) Ennalta laadittua aikataulua on noudatettava täsmällisesti ja toimeenpanosuunnitelman ehtojen rikkomisesta voidaan antaa suullinen tai kirjallinen huomautus. (Rikosseuraamuslaitos q.) Toistuvista ehtojen rikkomisesta voidaan nuori tuomita nuorisorangaistuksen sijasta muuhun rangaistukseen, esimerkiksi ehdottomaan vankeusrangaistukseen (Oikeuslaitos e).

Valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä. Valvonta perustuu luottamukselliselle suhteelle työntekijän ja nuoren välillä. Valvojan tulee motivoida nuorta muutokseen ja huolehtia, että nuori suorittaa rangaistuksensa ehtojen mukaisesti. (Rikosseuraamuslaitos q.) Rangaistuksen aikana nuoren kanssa käydään läpi rikosasioita sekä mahdollisesti päihteisiin liittyviä asioita. Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on ehkäistä nuorta syyllistymästä uusiin rikoksiin. Nuorisorangaistuksessa pyritään yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Yhteistyössä ovat nuori ja vanhempi sekä Rikosseuraamuslaitos, että sosiaaliviranomainen. (Rikosseuraamuslaitos l.)

5.2.6 Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnan ja nuorisorangaistuksen erot

Nuorisorangaistus ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ovat rangaistusmuotoina hyvin lähellä toisiaan ja rangaistusasteikossa ne ovatkin rinnakkain. Molempiin rangaistuksiin kuuluu päihteettömyyden kontrollointi sekä ehtojen rikkomisesta sanktiointi. Näkyvin ero on tuomitujen ikä. Vaikka molempiin rangaistuksiin tuomitaan alaikäisiä, on nuorisorangaistus tarkoitettu niille nuorille, jotka ovat jo rikoskierteessä. (Tiina Vogt-Airaksinen, 16.5.2011.) Tuomiota mietittäessä nuorisorangaistuksen ja ehdolliseen liitettävän valvonnan välillä on katsottava nuoren uusimisriskiä ja sosiaalista selviytymistä. Nuorisorangaistusta mietittäessä voidaan tar-

kastella kuinka intensiivistä tukea nuori mahdollisesti tarvitsee. Nuorisorangaistus on vaihtoehtona kun tukea tarvitaan usein ja säännöllisesti. Nuorisorangaistustuomiota harkittaessa esimerkiksi valvonnan sijasta on myös huomioitava sen yleistä vaikuttavuutta. Mikäli nuori on jo esimerkiksi huostaan otettu ja näin ollen lastensuojelun piirissä, voidaan miettiä onko intensiivisellä nuorisorangaistuksella enää vaikutusta nuoreen. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: 46-47.)

5.2.7 Valvontarangaistus

Valvontarangaistus on Suomessa suhteellisen uusi rangaistusmuoto. Valvontarangaistus otettiin käyttöön 1.11.2011. Rikoksentehtäjä voidaan tuomita valvontarangaistukseen, mikäli sen voidaan nähdä vähentävän uusintarikollisuuden riskiä, ja se edistäisi tuomitun sosiaalista selviytymistä. (Rikosseuraamuslaitos, m.) Syyttäjä tai tuomari voi pyytää Rikosseuraamuslaitokselta selvityksen henkilön soveltuvuudesta valvontarangaistukseen. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita enintään kuudeksi kuukaudeksi ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. (Laki valvontarangaistuksesta 2011/330 2§, 7§.) Valvontarangaistuksen ehtoihin kuuluu, että tuomitulla on rangaistusmuotoon sopiva asunto. Myös mahdollisten muiden, samassa asunnossa asuvien, tulee antaa suostumus valvontarangaistukseen. Valvontarangaistus rajaa tuomitun liikkumisen mahdollisuutta. Sallittu alue, millä tuomittu saa liikkua, määrätään erikseen. Valvontarangaistukseen kuuluu suunniteltu päiväohjelma, mikä saattaa sisältää esimerkiksi työtä, toimintaohjelmia ja koulutusta. (Rikosseuraamuslaitos, m.) Tuomitun tekninen valvonta suoritetaan jalkaan kiinnitettävän pannan avulla, mutta tuomittua tarkkaillaan myös yllätystarkastuksilla. (Kriminaalihuollon tukisäätiö.)

5.3 Yhdyskuntaseuraamusten vaikuttavuus

Koska yhdyskuntaseuraamuksissa ei ole fyysisiä rajoituksia, perustuu niiden vaikuttavuus tuomitujen sitoutumiseen ja sääntöjen rikkomisesta johtuvaan sanktiointiin. Tuomitun tulee sitoutua seuraamukseen, jotta kontrolli- ja rangaistusaspekti toteutuisivat ja elämäntapamuutos olisi mahdollinen. (Lavikkala & Linderborg 2011: 112-113.)

Vapaudessa suoritettavat rangaistukset ovat taloudellisesti kannattavampia kuin laitoksessa suoritettavat (Laine 2007: 357-358). Rikosseuraamusviraston vuoden 2010 toimintakertomuksesta käy ilmi, että suljetun vankilan kustannukset on 15-kertaiset yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna. Avovankiloissakin rangaistusten toimeenpano on viisi kertaa edullisempaa kuin suljetuissa vankiloissa. Uusintarikollisuus on myös alhaisempaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittaneilla kuin ehdottoman vankeuden suorittaneilla. Vain 19,2 prosenttia yhdyskuntapalvelun suorittaneista tuomittiin kolmen vuoden seurantajakson aikana vankeuteen, kun taas vankilasta vapautuneista joutui 44,5 prosenttia takaisin vankilaan. (Rikosseuraamuslaitos n.)

Nuorille määrättävä ehdollinen vankeusrangaistus ja valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen lisänä ovat herättäneet paljon keskustelua. Jotkut eivät vielääkään pidä valvontaa tarpeeksi vaikuttavana keinona puuttua nuorten rikollisuuteen. Kaikki nuoret eivät välttämättä koe ehdollista vankeutta rangaistukseksi, sillä se ei vaikuta nuoren oikeusasemaan niin paljoa. (Oikeusministeriö 2004:12, 87.)

Ennen vuotta 2001 oikeus lähes poikkeuksetta noudatti henkilötutkinnan kannanottoa päätöksessään valvonnasta (kuten se tekee nykyäänkin). Henkilötutkinnat laadittiin silloin lähes kaikista 15-20- vuotiaista rikoksiin syyllistyneistä, joten seula valvonnan tarpeesta oli melko katkava. (Vogt-Airaksinen.) 1970-luvulla valvonta kuitenkin olisi jopa haluttu lakkauttaa kokonaan. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, ja valvonta-ajatusta on kehitelty jo nuorisorangaistus seuraamustyyppiin asti, joka onkin nykyään myös käytössä. Nuorisorangaistus seuraamuksena ei ole noussut kovin suureen suosioon, joten valvonta on kasvattanut merkitystään. Ennen vuotta 2001 ensisijaisesti kaikki ehdollisen vankeusrangaistuksen saaneet nuoret kävivät läpi myös valvonnan, ellei oikeus toisin määrännyt. Lakimuutoksen 2001 jälkeen oikeusistuimen piti erikseen määrätä, että nuori asetetaan ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena valvontaan. (Marttunen 2008: 271-273.)

Yleisessä keskustelussa ehdolliselle vankeusrangaistukselle on sekä vastustajia että puolesta puhujia. Sanomalehtien lukijapalstoille on kannettu huolta siitä, onko ehdollisella vankeusrangaistuksella mitään vaikutusta. Ehdollinen vankeusrangaistus on kuitenkin nykypäivänä hyvin yleisesti käytössä oleva rangaistus. Rikosseuraamusalan keskushallintoyksikön erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksinen viittaa Helsingin Sanomien mielipideosaston vastineessaan oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tietoihin, joiden mukaan rikosuraa jatkaa vain noin 10 prosenttia yhden ehdollisen vankeusrangaistuksen saaneista. Vogt-Airaksinen huomauttaa myös, että nuorelle oikeusprosessin läpikäyminen ei käy hetkessä ja rikosta joutuu käymään läpi monessa eri vaiheessa. (Tiina Vogt-Airaksinen 16.5.2011.) Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettävä valvonta on myös merkittävä keino lisätä ehdollisen vankeusrangaistuksen painoarvoa ja sen vaikutusta nuoren elämään. Säännölliset tapaamiset valvojan kanssa pakottavat nuoren käsittelemään omaa elämäänsä, asenteitaan ja rikostaan yhä uudelleen.

5.4 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

5.4.1 Lain kuvaus

1.1.2011 astui voimaan laki 633/2010 nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Tällä lailla kumottiin vuonna 1940 annettu laki nuorista rikoksentehtijöistä sekä siihen liittyneet muutokset. Laki koskee 15-20-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä nuoria. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2010/633 1§, 12§.)

Nuorten rikoskäsittelyt halutaan pitää nopeina, joten esitutkintaviranomaiselle on annettu 14 vuorokautta aikaa ilmoittaa syyttäjälle, Rikosseuraamuslaitokselle ja sosiaaliviranomaiselle nuoresta rikoksesta epäilyistä, kun tämä on kirjattu esitutkintaviranomaisen tietojärjestelmään. Syyttäjällä on myös 14 vuorokautta aikaa pyytää seuraamusselvitys Rikosseuraamuslaitokselta, mikäli sitä voidaan tarvita. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010: 3 §, 4 §, 5 §.) Rikosseuraamuslaitoksella on 30 päivää aikaa laatia seuraamusselvitys.

Nuorella on oikeus tulla kuulluksi seuraamusselvitystä laadittaessa, mutta se voidaan tehdä myös ilman kuulemista, jos esimerkiksi nuorta ei tavoiteta kuulemiseen tai hän on itse siitä kieltäytynyt. Alle 18-vuotiaiden tapauksissa on vanhemmalla, kasvatuksesta vastaavalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla myös oikeus tulla kuulluksi. Seuraamusselvitystä laadittaessa on rikosseuraamuslaitoksella oikeus saada sosiaaliviranomaiselta selvitykseen tarvittavat tiedot ohi salassapitosäännösten. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010: 3 §, 4 §, 5 §.)

Uuden lain tullessa voimaan vuonna 2011 oli heti nähtävissä seuraamusselvityspyyntöjen määrän lisääntyminen. Henkilötutkintapyyntöjä oli vuonna 2010 2 496 kappaletta kun seuraavana vuonna seuraamusselvityspyyntöjä tuli jo 6 381 kappaletta. Tiukat aikarajat ovat suurin syy lisääntyneisiin selvityspyyntöihin, mutta osatekijänä on nähtävänä myös alle 18-vuotiaiden selvitysten laadinnan siirtyminen Rikosseuraamuslaitokselle. Aiemmin ala-ikäisten selvityspyynnöt on useimmilla paikkakunnilla laadittu sosiaaliviranomaisten toimesta. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta.)

5.4.2 Toukokuun muutos lakiin

Hallitus esitti eduskunnalle vuonna 2011 voimaan tulleen lain nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä muutettavaksi pykälien 3 ja 4 osalta ja laki astui voimaan 1.5.2013. Muutoksessa esitetään nuoren rikoksesta epäillyn ilmoitusvelvollisuuden lykkäämistä siihen asti, kunnes poliisin valmisteleva esitutkinta on valmis. Nykyisin 14 vuorokauden aikarajan laskenta alkaa jo kun nuori kirjataan poliisin tietojärjestelmään esitutkintaviranomaisen toimesta. Nuoren esitutkinta pyritään saamaan tulostavoitteiden mukaisesti valmiiksi 30 päivän kuluessa. Nuorten rikokset pyritään käsittelemään nopeasti, mutta tämän muutoksen ei oleteta pidentävän käsittelyaikoja. Muutoksessa esitetään myös poikkeamismahdollisuutta, jossa seuraamusselvitystä ei tarvitsisi pyytää, mikäli rikoksesta epäillyllä nuorella ei ole vakinaista asuntoa Suomessa eikä hän ole Suomen kansalainen. Tämä ei kuitenkaan olisi täysin ehdoton, mikäli nähdään, että nuoren tapaus tullaan kuitenkin käsittelemään Suomessa. Myöskään sotilaskurinpitomenettelyissä ei esitutkintaviranomaisen ilmoitusta nuoresta rikosentekijästä

tarvitsisi tehdä. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta) Lakimuutos oletettavasti viivästyi siksi, että lakivaliokunta ehdotti sen 3. pykälään uutta 2. momenttia. Momentissa käsitellään nuoreen kohdistuvia salaisia pakkokeinoja, jolloin esitutkintaviranomainen voi päättää, että 14 vuorokauden määräaika lasketaan alkavaksi vasta kun koko rikoskokonaisuuden esitutkinta on valmistunut. Tällöin seuraamusselvitystä ei tehtäisi vain yhden, rikosvyyhtiin kuuluvan nuoren osalta vaan vasta sitten kun kaikkien osalta esitutkinta on päättynyt. Sekä kolmanteen, että neljänteen pykälään tehtiin myös kielellisiä muutoksia ymmärrettävyyden lisäämiseksi. (Eduskunnan lakivaliokunnan mietintö 3/2013 vp.)

Muutos on suuri, sillä aikaisemmin lisätyötä aiheuttivat syyttäjien saamat ilmoitukset nuorten tekemistä rikoksista, joiden kohdalla esitutkinta oli vielä keskeneräinen. Vajavaiset tiedot saattoivat aiheuttaa turhia seuraamusselvityspyyntöjä syyttäjiltä, koska ei ollut varmuutta eteneekö rikosasia syytevaiheeseen saakka. Seuraamusselvitys saatettiin laatia nuorelle tapauksessa, jossa kuitenkin luovuttiin toimenpiteistä. Vastaan saattoi tulla myös tapauksia, joissa käytettiin vankeusrangaistuksen sijasta rikesakkoja tai rangaistusmääräysmenetelmiä. Nuori saattoi myös olla täysin syytön rikokseen, vaikkakin hänelle oli tehty seuraamusselvitys. Tarpeettomat seuraamusselvitysten laadinnat aiheuttivat tietysti myös resurssien turhaa käyttöä sekä Rikosseuraamuslaitoksen että syyttäjänviraston puolella. Muutos estää tilanteet, joissa nuori voisi saada tietoja muihin asianosaisiin tai nuoreen itseensä käytetyistä salaisista pakkokeinoista, koska esitutkinta ei ole vielä valmis. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta.) Salaisia pakkokeinoja ovat muun muassa telekuuntelu, tekninen tarkkailu, suunnitelmallinen tarkkailu ja peitetoiminta (Tolvanen).

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Valitsimme tämän metodologian, sillä kvalitatiivisella tutkimusotteella voidaan saavuttaa yksityiskohtaista tietoa. Tutkielmassamme emme pysty ottamaan huomioon kaikkia asiaan liittyviä muuttujia, jolloin pääpaino on yksittäisillä luonnollisilla tilanteilla, joita tarkastelemme. (Metsämuuronen 2000: 14.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoitus tuottaa odottamattomia asioita. Tutkija ei pysty ennakoimaan tiedonkeruulla saatavan aineiston sisältöä. Tarkoitus ei ole testata jotakin teoriaa vaan tarkastella aineistoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 160.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on monia eri tapoja toteuttaa aineiston keruu. Toteutimme opinnäytetyön aineiston hankinnan haastatteluilla, joiden tarkoituksena oli tiedon kerääminen. Metsämuuronen esittelee Hirsjärven ja Hurmeen luetteloa tapauksista, jolloin haastattelu on sopiva tekniikka. Luettelon pohjalta on haastattelumenetelmä valikoitunut opinnäytetyöhömme aineistonkeruutavaksi siksi, että voisimme tulkita ja täsmentää haastateltavien antamia vastauksia.

Myös haastateltavien käyttämät kuvaavat esimerkit ovat työllemme hyödyksi. (Metsämuuronen 2000: 40-41.) Haastattelutyypinä käytämme teemahaastattelua, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Valitsimme teemahaastattelun, sillä sen avulla voidaan myös tuoda esiin haastateltavan arvoja, mielipiteitä ja vastauksia tarkentaviin kysymyksiin. (Metsämuuronen 2000: 42.) Toisaalta emme halunneet valita täysin avointa haastattelua metodiksemme, sillä tällöin aiheessa pysyminen voi olla hankalampaa ja tärkeiksi koetut kysymykset saattavat jäädä keskustelun jalkoihin. Monen haastateltavan kanssa materiaali ja tämän myötä työmäärä paisuisi myös liian suureksi.

Aineistoa varten haastattelimme yhteensä kuutta tuomaria ja syyttäjää, jotka toimivat seuraamusselvityksen parissa. Haastattelu toteutettiin sekä yksilöhaastatteluina että parihaastatteluina. Emme itse tehneet valintaa näiden muotojen välillä, vaan parihaastattelutoive tuli haastateltavilta aikataulullisista syistä. Parihaastattelussa haastateltavat saattavat tuntea itsensä rentoutuneemmiksi, kun läsnä on tuttu ihminen. Useamman haastateltavan ollessa paikalla voi toinen muistuttaa unohtuneista asioista taikka hakea tukea omille muistikuvillean. Työntekijöitä haastateltaessa tulee muistaa heidän ammatillinen näkökulmansa asioihin, jolloin vastaukset saattavat olla enemmänkin opittu tapa kuvata asioita. Yksityishenkilöinä siviilissä vastattaessa vastaukset saattaisivat erota toisessa yhteydessä kysytyistä. Myös haastateltavien välinen henkilökemia tulee ottaa huomioon ja pyrkiä saamaan molemmilta yhtä paljon vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2008: 205-206.)

Kysymykset haastatteluihin mietimme tarkkaan etukäteen, jotta saisimme vastauksista mahdollisimman kattavia. (ks. liite 2.) Haastateltavat olivat pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksista ja syyttäjänvirastoista. Haastatteluihin osallistuville painotettiin, että heidän anonymiteettinsä säilyy koko prosessin ajan. Teemahaastattelut toteutettiin Espoon syyttäjänviraston, Helsingin syyttäjänviraston ja pääkaupunkiseudun käräjäoikeuden tiloissa. Haastatteluista saatu aineisto toimi työmme keskiönä, ja muu aineistoa tukeva tieto yhdistettiin siihen. Saatujen tulosten avulla pyrimme arvioimaan, olisiko seuraamusselvityksessä parannettavia tai erityisen hyödyllisiksi koettuja kohtia, jotka tulevat selvästi esille.

Opinnäytetyössämme käytämme tutkimusmetodeina haastatteluja, tekstin analysoimista ja litterointia. Tekstin analysoinnilla pyrimme pääsemään käsiksi tarkemmin aiheeseemme ja sen lähempään tarkasteluun, jotta esimerkiksi alan kieli ja eri osa-alueet ovat tuttuja. Haastattelijien litteroinnilla pyrimme saamaan haastateltavien kokemukset ja mielipiteet selkeämmin esille. Tarkoituksena on myös erilaisten vivahteiden huomioiminen haastateltavien vastauksissa. (Metsämuuronen 2000: 14-15.)

Tämän opinnäytetyön tutkijoina olemme olleet prosessin aikana usean valinnan ja päätöksen edessä. Jo ennen aineiston hankintaa mietimme ongelmanasettelua, tieteenfilosofisia

kysymyksiä, menetelmiä sekä teoreettisia määritelmiä. Hyvä pohja tutkielmalle luodaankin, kun nämä osa-alueet ovat yhteensopivia. Tieteenfilosofiset lähtökohdat on tärkeä ymmärtää tutkielmaa aloittaessa. Erityisesti teleologisia kysymyksiä, kuten miksi tutkimus tehdään ja miten se lisää tietoa, pohdimme jo aiheen valintaa miettiessämme. Mietimme myös miten tutkimuskohde ymmärretään ja miten ajatellaan saatavan tietoa. (Hirsjärvi ym. 2008: 120, 126.) Menetelmiä valitessamme tarkastelimme niitä eri näkökulmista. Lopullisiin valintoihin päädyimme siitä, että kyseiset menetelmät tuottavat mahdollisimman paljon informaatiota tutkittavasta aiheesta.

7 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme eettisiä ongelmia ovat haastatteluiden vuoksi esimerkiksi anonymiteetti ja sen säilyminen. Haastateltaville halutaan tuoda selkeästi ilmi, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu, jotta saataisiin luotettavia tutkimustuloksia. Haastateltaville tehtiin myös selväksi, että tutkielmaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Pyrimme myös kertomaan mahdollisimman selkeästi, mistä tutkielmassamme oli kyse, jottei haastattelutulosten käyttötarkoituksesta tai siinä esiintyvistä kysymyksistä jää epäselvyyttä.

Työskennellessämme opinnäytetyön parissa olemme ottaneet huomioon, missä ja milloin voimme keskustella haastateltaviemme vastauksista ja työstää tutkielmaamme. Olemme myös huomioineet äänitallenteiden ja muistiinpanojen huolellisesta säilyttämisestä tutkielmaa tehdessä. Käsiteltyämme saadun haastattelumateriaalin huolehdimme sen oikeanlaisesta tuhoamisesta. Haastatteluiden vapaaehtoisuus ja mahdollisuus perua haastatteluihin osallistuminen myös myöhemmin on yksi tutkimuksen eettisistä normeista, joka lukeutuu velvollisuusetiikkaan. Tässä deontologisessa normatiivisen etiikan teoriassa painottuu oma vapaa tahto, jolla moraalitulee noudattaa. Tämä teoria pitää sisällään myös moraalin velvoittavuuden ja sääntöjen noudattamisen. (Kuula, 2006: 22-23.) Vapaaehtoisuus tutkielmassa juontaa tästä ja olemme pitäneet kiinni sen periaatteesta. Tiedon luotettavuus ja tarkistettavuus ovat pohjana sille, että tutkimusaineiston keruut, säilyttäminen ja käsittely on suoritettu oikein ja normien mukaisesti. (Kuula: 2006: 24.)

Tutkielmaa tehtäessä on hyvä tiedostaa omat ennakkokäsitykset. Näille ei kuitenkaan tulisi antaa sijaa tuloksia arvioitaessa. On hyvä pysähtyä pohtimaan hetkeksi omia arvoja sekä ennakkokäsityksiä ja miettiä, mistä ne ovat peräisin. Työtä tehdessä ei saa antaa muiden ihmisten mielipiteiden vaikuttaa omaan ajattelutapaan. Onkin hyvä tehdä työ parin kanssa, jolloin asiaa katsotaan kahdesta eri näkökulmasta ja toinen pystyy tunnistamaan toisen ennakkokäsitykset. Parin kanssa työskenneltäessä vuoropuhelua saaduista tuloksista syntyy enemmän.

Haastattelukokemukset pystytään jakamaan ja antamaan toiselle palautetta koko prosessin ajan.

Ennen tutkielman alkamista meillä ei juuri ollut tietämystä tuomareiden ja syyttäjien työstä seuraamusselvityksen parissa. Tämän vuoksi emme olleet osanneet myöskään muodostaa kovin vahvoja ennakkokäsityksiä, joten pääsimme työhön käsiksi avoimin mielin. Käsitteet tuomareiden ja syyttäjien työstä seuraamusselvityksen parissa kasvoivat tiedon lisääntyessä erityisesti haastatteluiden edetessä. Loppupään haastatteluissa oli jo enemmän ymmärrystä työstä ja seuraamusselvityksen merkityksestä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee luotettavuuden arviointia toteuttaa koko tutkimustapah-tuman osalta. (Eskola & Suoranta 1998: 211.) Tämän opinnäytetyön tutkijoina olemme vaikuttaneet sen eri vaiheisiin, jolloin omat ”maallikkokäsityksemme” ja ennako-odotuksemme ovat vaikuttaneet työhömmä. Olemme kuitenkin pyrkineet silti tuomaan asiat esille haastattaviamme näkökulmasta. On myös luotettava intersubjektiivisuuden oletukseen, jolloin voimme olettaa meidän ja muiden tiedostavan asiat samalla lailla. Tutkielman tekeminen ei onnistuisi, mikäli tätä pitäisi jatkuvasti kyseenalaistaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 18,184.) Realistinen luotettavuusnäkemys voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin. Sisäisen validiteetin mukaisesti olemme pyrkineet olemaan johdonmukaisia menetelmien valinnassa niin, että se tukee teoreettisia lähtökohtiamme. (Eskola & Suoranta 1998: 214.) Tästä esimerkkinä halusimme työssämme tuoda esille tuomareiden ja syyttäjien kokemuksia, joten valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi haastattelut. Ulkoinen validiteetti käsittelee ”tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä” (Eskola & Suoranta 1998: 214). Olemme pyrkineet ulkoiseen validiteetin tuomalla johtopäätöksissä ja tuloksissa ilmi tulleet asiat tiukasti sidoksissa haastattelusta saamaamme aineistoon. Haastattelutuksen pienuus kuitenkin luonnollisesti kertoo, ettei saaduista tuloksista voida tehdä yleisiä tulkintoja.

Tutkimuksen arviointiin liittyy myös reliabiliuden käsite. Tällä tarkoitetaan tulosten toistettavuutta. Jos samoihin tuloksiin päästään toisen tutkijan voimin, samaa henkilöä uudestaan tutkimalla tai kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä, niin tutkimus on luotettava. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 186.) Tässä opinnäytetyössä ei haastatteluja ole toistettu, joten reliabiliuden käsite ei tältä osin toteudu. Toisaalta olemme tehneet työmme parityönä, joten johtopäätöksemme ovat kahden eri ihmisen yksimielisiä päätelmiä. Tällöin voitaisiin jonkinasteisesta reliabeliteetistä puhua.

Työmme tuloksien analysoinnissa huomioimme anonymiteetin säilymiseen. Jo haastattelujen purkuvaiheessa poistimme litteroinnissa niiden haastattavien nimet, jotka ne nauhalle mairitsivat. Myöhemmin tulosten auki kirjoittamisessa tuli meidän huomioida pieni otoksemme suhteessa anonymiteettiin. Haastatteluja on syyttäjien osalta jaoteltu Helsingin ja Espoon

välillä, sillä oli mielekästä saada esille eri kaupunkien välisiä eroja. Koska haastateltuja tuomareita oli vain kaksi, päätimme heidän kohdallaan olla mainitsematta tarkkaa käräjäoikeutta, jossa he työskentelevät. Tuloksissa olevien sitaattien perään emme halunneet laittaa edes numeraalista tietoa siitä, kuka puhuu, juuri pienen otoksen ja anonymiteetin vuoksi.

Haastatteluiden alussa lievää hämmennystä aiheutti haastateltavien eri tulkinnat nuori-käsitteestä. Laissa nuorella rikoksen tekijällä tarkoitetaan alle 21-vuotiasta, mutta osalle haastateltavista nuori merkitsi 15-18-vuotiasta. Jälkeenpäin tarkasteltuna olisimme voineet avata tämän käsitteen selvemmin jo haastattelukutsussa. Pyrimme kuitenkin selventämään asiaa heti haastattelun alussa, jotta käsitteen ymmärtäminen eri tavalla ei antaisi meille virheellisiä tietoja.

8 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme pyrkii selvittämään syyttäjien ja tuomareiden näkökulmia seuraamusselvitykseen. Tavoitteena on tarkastella, miten seuraamusselvitys palvelee syyttäjien ja tuomareiden työtä, mitkä kohdat tästä ovat erityisen hyödyllisiä ja missä nähdään parantamisen varaa. Seuraamusselvityksellä on kuitenkin suuri rooli päätettäessä mahdollisen valvonnan lisäämisestä ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Käytämme opinnäytetyössä teemahaastatelluita aineiston keräämiseksi. Valitsimme teemahaastattelun, sillä tällöin on mahdollista antaa haastateltaville oma tila puhua aiheesta avoimien kysymysten antaessa suuntaviivoja keskustelulle. Lomakekysely olisi sulkenut pois vuorovaikutuksellisen keskustelun, jota haastattelutilanteissa aina esiintyy. Esitettyihin kysymyksiin on helpompi saada tarkennusta ja jättää esittämättä kysymykset, joihin on saatu vastaus jo aikaisemman keskustelun lomassa. (Hirsjärvi ym. 2008: 201.)

8.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksemme rajaavat työmme tuomareiden ja syyttäjien kokemuksiin. Tarkastelumme kohteena ovat heidän parannusehdotuksensa oman työnsä näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiämme ovat:

- 1) Kuinka seuraamusselvitys palvelee tuomareiden ja syyttäjien työtä?
- 2) Minkälaisia kehitysaskelaita seuraamusselvityksen tulisi tuomareiden ja syyttäjien mielestä ottaa?
- 3) Miten henkilötutkintojen muuttuminen seuraamusselvityksiksi on näkynyt syyttäjien ja tuomareiden työssä?

Esitimme haastatteluissa pääosin samanlaisia kysymyksiä sekä tuomareille että syyttäjille. Joiltain osilta jouduimme muuttamaan kysymyksiä tuomareiden haastattelua varten, sillä he käyttävät seuraamusselvitystä hieman eri pohjalta kuin syyttäjät. Tuomareille oli myös mielekästä esittää kysymyksiä itse valvonnasta, sillä he tekevät päätöksen sen määräämisestä. Tiedustelimme heidän mielipidettään valvonnan tarpeellisuudesta yleisesti ja siitä, kuinka paljon he perustavat valvontapäätöksiään seuraamusselvityksen suositukseen. Kysyimme syyttäjiltä heidän organisaatiossaan mahdollisesti tapahtuneista muutoksista suhteessa seuraamusselvitykseen, mutta tämä ei tuntunut tarpeelliselta kysymykseltä tuomareille. Ei ollut oletettavaa, että muutoksia olisi tämän suhteen tehty, sillä kaikki tuomarit hoitavat nuorten juttuja. Tälle saimmekin vahvistuksen muiden kysymysten vastauksissa. Jätimme tuomareilta myös kysymättä, pitääkö heidän tarkistaa tietoja lausunnonkirjoittajalta, sillä he käyttävät seuraamusselvitystä useimmiten vasta itse istunnossa, jolloin arviointikeskukseen tai yhdyskuntaseuraamustoimistoon ei enää oteta yhteyttä. Myöskään aikarajojen toteutumisesta ei ollut tarpeellista kysyä, sillä tuomarit eivät seuraamusselvityspyyntöjä itse lähetä ollenkaan. Muuten koimme, että laatimamme haastattelukysymykset ovat molemmille sopivia. Samat kysymykset mahdollistivatkin seuraamusselvityksen erilaisten käyttötapojen havainnollistamisen.

Työssämme käytämme hyväksi jo aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia uusintarikollisuuteen vaikuttamisesta ja nuorisorikollisuudesta. Näiden aikaisemmin tehtyjen tutkimusten avulla saamme tietoa uusintarikollisuuteen vaikuttamisen mahdollisuudesta. Rikosseuraamusalalla tapahtunut organisaatiomuutos on herättänyt paljon keskustelua niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin keskuudessa. Organisaatiomuutoksen myötä seuraamusselvitysten laadinta siirtyi yhdyskuntaseuraamustyöntekijöiltä erikoissuunnittelijoille. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ensin yksi työntekijä laatii seuraamusselvityksen tavaten asiakkaan yksi tai kaksi kertaa, minkä jälkeen, jos asiakas tuomitaan valvontaan, aloittaa uusi työntekijä työskentelyn hänen kanssaan. Tämän takia seuraamusselvityksen tulisikin olla erittäin kattava, jotta toisen työntekijän olisi helppo aloittaa työskentely. Rikosseuraamuslaitoksen tämänhetkiset säästötoimet voivat vaikuttaa myös yhdyskuntaseuraamustyöhön, jolloin työskentelyn pitää olla hyvin suunniteltua ja taloudellisesti kannattavaa. Opinnäytetyössämme käytämme hyväksi aiemmin tehtyjä tutkimuksia nuorten valvonnan vaikuttavuudesta ja yhdyskuntaseuraamustyöstä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen teettämät eri tutkimukset nuorisorikollisuudesta toimivat myös lähteinämme.

8.2 Aineiston analyysi

Laadullinen eli induktiivinen aineiston analyysi on kolmiportainen menetelmä. Ensimmäisenä on aineiston redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely ja viimeisenä on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Käytimme työssämme

pääasiassa aineistolähtöistä sisällönanalyysia mutta kuten teorialähtöisessä sisällönanalyysissa, meilläkin oli jo olemassa teoreettinen viitekehys. Menetelmä valikoitui tutkimuksen toteutustavan mukaan. Induktiivinen analyysi eroaa deduktiivisesta eli teorialähtöisestä analyysistä siten, että deduktiivinen analyysi perustuu aikaisempaan viitekehukseen. Deduktiivisessa analyysissä muodostetaan analyysirunko, jonka sisälle kerätään aineistosta erilaisia ryhmittelyjä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108-113.) Abduktiivinen päättely tapahtuu myös teorialähtöisesti. Tutkijalla on jonkinlainen teoria, jota hän pyrkii todentamaan keräämällään aineistolla. (Hirsjärvi & Hurme, 2001: 136.)

Jo tutkielman alkuvaiheessa tehdyt valinnat ohjaavat, miten aineistoa analysoidaan myöhemmin. Vaikka tutkimusongelmat saattavat ohjata menetelmien valintaa, näin ei tarvitse aina olla. Tutkielman pääkohtia ovat aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Aineistoa analysoidessa tulisi saada vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin, kuitenkin joskus voi selvittää miten tutkimuskysymykset olisi pitänyt laatia. Analyysitavan valintaan ei ole valmista mallia, vaan valitaan se analyysitapa, joka parhaiten tuo tietoa tutkittavasta aiheesta. Alustavia valintoja eri analyysitapojen välillä tehdään jo aineistoon tutustuttaessa ja sitä jäsennettäessä. (Hirsjärvi ym. 2008: 216, 219.) Koimme valitsemamme analyysitavan parhaimmaksi tarkastellessamme keräämäämme aineistoa. Tällä menetelmällä saimme jäsennellyä ja teemoiteltua kerätyn aineiston, osin ennalta määriteltyjen teemojen mukaisesti. Tutkimuskysymyksiämme jouduimme myös vielä hiomaan aineiston keräämisen jälkeen.

Jo haastatteluiden aikana niistä alkoi nousta samoja teemoja esille. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa analysoidaan jo keräysvaiheessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 218). Itse haastattelut tehneenä voi jo niiden aikana tehdä muistiinpanoja ja huomata tiettyjä yhtäläisyyksiä haastateltavien vastauksissa. Aineiston keräämisen jälkeen siirryimme hyvin pian sen purkamiseen. Aineiston purku ja tarkastelu onkin hyvä aloittaa nopeasti keruujakson jälkeen, sillä tällöin aineisto on vielä ajankohtainen ja mielenkiintoinen tutkijalle. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 135.) Olimme nauhoittaneet haastattelut ja purimme sen litteroimalla. Osa haastateltavista mainitsi nimensä taustatietoja kysyttäessä, mutta poistimme nimet litteroinnin alusta. Kirjoitimme puhtaaksi koko haastatteludialogin ja litterointia tuli yhteensä 36 sivua kirjoitettua tekstiä. Päätimme litteroida tekstin sanatarkasti, mutta emme kokeneet tarpeelliseksi kirjata esimerkiksi naurahduksia ja äänenpainoja, mikä on tapana keskusteluanalyysin kaltaisissa tutkimuksissa (Hirsjärvi & Hurme, 2001: 140). Tälle analyysitavalle tyypillistä on myös murteiden litteroiminen ja näin mekin teimme työssämme. Naurahdusten ja äänenpainojen litteroiminen ei mielestämme olisi tuonut tarpeellista informaatiota, mutta murteet halusimme säilyttää, jotta puheesta otetut sitaatit pysyisivät autenttisena.

Haastatteluiden edetessä huomasimme yhtäläisyyksiä haastateltavien vastauksissa ja litterointivaiheessa tämä tuli yhä selvemmin esille. Litteroituamme kaikki haastattelut luimme

kirjoitetun tekstin muutaman kerran kokonaisuudessaan läpi ja toisella kerralla teimme tekstiin muistiinpanoja. Tämän jälkeen vertasimme muistiinpanojamme ja niiden samankaltaisuutta. Aineistoa on hankala analysoida, ellei ensin ole tutustunut siihen syvemmin. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 143.) Tämän jälkeen poimimme litteroinnista tärkeimmät ja useimmin esille nousseet vastaukset. Lihavoimme tekstinkäsittelyohjelmalla tärkeimmäksi nousseet sitaatit eli erittelimme analyysiyksiköt. Nämä suorat sitaatit siirsimme haastattelukysymystemme alle, jolloin niistä muodostui alaluokkia. Tämän jälkeen jaoimme vastaukset niiden sisällön pohjalta eri yläotsikoiden alle eli ryhmittelimme tekstin. Yläotsikot muodostuivat tutkimuskysymyksiemme pohjalta. Ryhmittelyn jälkeen kirjoitimme tekstin puhtaaksi, jolloin kokonaiskuva saaduista johtopäätöksistä tarkentui ja teoreettiset käsitteet muodostuivat (Tuomi & Sarajärvi 2009: 111). Esittelemme tulokset yläotsikoiden mukaisesti ja tarkastelemme saatuja tuloksia haastateltavien näkökulmasta.

9 Tulokset

Haastatteluihin pyydettiin vapaaehtoisia tuomareita ja syyttäjiä. Helsingin ja Espoon syyttäjänvirastoista osallistui yhteensä neljä syyttäjää. Pääkaupunkiseudun yhdestä käräjäoikeudesta osallistui kaksi tuomaria. Haastateltavien saamisen koimme haastavaksi sillä yhteydenotot tapahtuivat käräjäoikeuksien ja syyttäjänvirastojen yleisten sähköpostien kautta. (ks. liite 1.) Varmistaaksemme sähköpostien perillemenon soitimme perään viikon kuluttua sähköpostin lähettämisestä. Sen jälkeen asiat etenivät reippaammin. Käräjäoikeuksista meidän oli erittäin vaikea saada kehenkään kontaktia, kunnes saimme tuttavien kautta yhden suoran sähköpostiosoitteen tuomarille, joka esitti haastattelupyyntömme työyhteisössään. Hänen kauttaan saimme sitten haastattelusta kiinnostuneiden tuomareiden yhteystiedot. Haastatteluiden tulokset olemme jakaneet alaotsikoihin tutkimuskysymystemme mukaan, jotka olemme esitelleet aiemmin kohdassa 8.1, Tutkimuskysymykset. Tällainen erittely selkiyttää tutkielmamme tuloksia suhteessa päämääriimme.

Alussa kerroimme haastateltaville tekevämme tutkielmaa nuorille tehtävästä seuraamusselvityksestä. Haastatteluiden aikana kävi ilmi nuori-käsitteen eroavaisuus. Osa käsitti ”nuori” termin tarkoittavan 15-18-vuotiasta ja osa 15-21 -vuotiasta. Laki määrittelee nuoren rikosten tekijän alle 21-vuotiaaksi mutta organisaatioissa työtehtävät oli osalla jaettu niin, että alle 18-vuotiaat luettiin nuoriin ja 18-21-vuotiaiden tapaukset kulkivat normaalisti aikuisten juttujen mukana. Tämä aiheutti hieman hämmennystä haastatteluiden alussa.

Haastatteluiden tulosten analysoinnissa on eritelty syyttäjät ja tuomarit erikseen selkeyttämään haastateltavien näkökulmaa seuraamusselvitykseen. Haastatteluiden tuloksissa on myös eroteltu Espoon ja Helsingin eroavia toimintatapoja syyttäjien osalta.

Syyttäjien haastattelut toteutettiin kahtena parihaastatteluna 25.2.2013 ja 5.3.2013 Helsingin ja Espoon syyttäjänviraston tiloissa. Molempiin haastatteluihin osallistui kaksi syyttäjää. Parihaastattelutoive tuli heiltä itseltään. Parihaastattelut tuntuivat tuovan laajempaa näkemystä vastauksiin. Helsingin syyttäjät olivat työskennelleet kyseisellä hetkellä 1-2 vuotta erityisessä nuorten tiimissä, joka keskittyy hoitamaan pääosin 15-18-vuotiaiden asioita. Syyttäjät kertoivat Helsingin syyttäjänviraston olevan poikkeus verrattuna muihin, koska se on maan suurin syyttäjänvirasto, jossa käsitellään eniten juttuja. Espoon syyttäjät olivat työskennelleet nykyisessä työssään neljä ja viisi vuotta. Toinen haastateltavista oli keskittynyt hoitamaan espoolaisten nuorten ja toinen kirkkonummelaisten nuorten asioita. Haastateltavat kuitenkin nostivat esiin, että kirkkonummelaiset nuoret yleensä tekevät rikoksensa Espoossa ja näin olleen Kirkkonummeen suuntautunut työntekijä kohtasi harvoin nuoria syytettyjä.

Tuomareiden haastattelut toteutettiin 19. ja 20. maaliskuuta pääkaupunkiseudun käräjäoikeudentiloissa tiloissa. Tuomareiden haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Haastateltavien aikataulullisista syistä johtuen haastattelut toteutettiin yksilötapaamisina. Haastateltavien tuomarit olivat työskennelleet rikostuomareina noin 2-4 vuotta, mutta he olivat työskennelleet aiemmin myös muilla osastoilla.

9.1 Kuinka seuraamusselvitys palvelee tuomareiden ja syyttäjien työtä?

Seuraamusselvitys koettiin yleisesti hyödylliseksi työkaluksi, ja se tuntuu palvelevan syyttäjiä ja tuomareita hyvin. Se koettiin molemmilla tahoilla tarpeeksi kattavaksi eikä sen sisältöä koettu tarpeelliseksi muuttaa.

”No ylipäätään ne on mun mielestä melkosen hyvin tehtyjä et ne avaa sen ihmisen nuoren ihmisen elämän tilannetta sen verran”

Tuomarit kokivat valvonnan erittäin hyödylliseksi tukitoimeksi, ja he olivat sitä mieltä, että kaikki tukitoimet, mitä nuorelle voidaan antaa, ovat hyödyksi. Erityisesti he nostivat esille tuen tarpeen seuraamuksen läpikäymisessä ja hoitamisessa. Valvonnasta ja sen sisällöstä haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet tietävänsä tarpeeksi.

Seuraamusselvityksessä annettu lausunto valvonnan tarpeellisuudesta koettiin erittäin tärkeäksi. Tuomarit kertoivat antavansa sille suuren painoarvon, mikäli ehdollista vankeusrangaitusta mietitään. Seuraamusselvitysten laatijoiden asiantuntemukseen valvonnasta ja nuorten puhuttamisesta luotetaan. Tuomarit kertoivat lähes aina olevansa selvityksen kanssa samaa mieltä valvonnan tarpeellisuudesta, vaikkakaan tuomarit eivät ole sidottuja siihen. Jos valvontaa ei ole suositeltu, niin tuomaritkin ovat yleisesti nähneet teon olleen yksittäinen, joka ei luultavasti tule toistumaan.

”Se vaikuttaa ehdottomasti joo joo et jos siin on että asetetaan valvontaan ni kyllä se asetetaan valvontaan ja pääsääntöestihän ne asetetaan valvontaan, jos on tää ehdollinen rangaistus”

”Se kyllä vaikuttaa paljon et kyl tavallaan sen silleen vähän lähtökohtaisesti ajattelen et siel on kuitenkin todennäköisesti useampi käynti että ne ihmiset on tavannu ja heil on semmosta sitte taas asiantuntemusta et nimenomaan tähän valvontaa liittyen et he osaa sitä erilail arvioida ni kyl mä sen aika vahvasti sitte otan ikään ku siihen pohjaksi et miten mä siitä niinku ajattelen.”

Toinen tuomareista kertoo myös vielä keskustelewansa nuoren kanssa valvonnasta ja selittävänsä sen tarkoitusta:

”Et se ei oo semmost kyttäysvalvontaa vaan et tämmöstä oikeesti tukemista”.

Vaikka nuorille on seuraamusselvitystä laadittaessa pitänyt kertoa valvonnasta, niin tuomari kertoo sen välillä olevan nuorelle epäselvää.

”Joo kyl mä muistan et on semmosta ollu et joku on niinku ollu vähän ihmisään et mitä se semmonen valvonta sit oikeen tarkoittaa.”

9.2 Miten seuraamusselvitystä tulisi kehittää?

9.2.1 Aikataulu

Tuomareiden ja syyttäjien haastatteluissa nousi useasti esille seuraamusselvityksen laatimiseen liittyvä tiukka aikataulu. Syyttäjät kokivat 30 vuorokautta liian lyhyeksi ajaksi saada seuraamusselvitys. Esitutkinta saattaa olla vielä kesken, kun syyttäjä joutuu puutteellisilla tiedoilla tilaamaan seuraamusselvityksen. Espoossa kävi ilmi, että ajoittain seuraamusselvitys oli pyydetty niin aikaisin, että istunnossa selvityksen tiedot olivat vanhentuneet ja nuoren tilanne muuttunut tai esitutkinnassa ilmikäyneet asiat eivät tue syytetyn syyllisyyttä. Tällaisissa tapauksissa syyttäjät kuitenkin löysivät asiasta myös positiivisen puolen:

”Et se on hankala, mutta tota noin toki niissä tapauksissa jossa seuraamusselvitys on tilattu joka tapauksessa niin nuorten osalla niin kyl niit pystytään josain määrin siinä keskustelussa ja niinku niissä asioissa hyödyntämään muutenkin. Et kyl niist sit hyötyy muuten.”

Sitaatista käy ilmi, että syyttäjät pystyvät hyödyntämään seuraamusselvitystä myös nuoren puhuttamisessa.

Muutama syyttäjistä kertoi joutuneensa perumaan tilauksen esitutkinnan edettyä. Tällaisiin tilanteisiin vaikuttaviin aikarajoihin kuitenkin oli jo tulossa odotettu lakimuutos, josta kerrotaan enemmän kohdassa 5.4.2, Toukokuun muutos lakiin. Aikataulu muutosta odotettiin kovasti haastatteluiden aikana.

”No siis meillähän on ollu aivan todellakin isoja haasteita tän homman kanssa ja nyt huhtikuussahan olis sit tarkoitus että lakimuutoksen myötä tää homma muuttu ja silloin se on nyt ainakin mun käsityksen mukaan se on muuttumassa just siihen suuntaan mitkä ne haasteet on ollu elikkä et nää aikarajat on ollut todella haasteellisia.”

”Näiden menettelytapojen kannalta mennään sit viel parempaan suuntaan sit huhtikuun jälkeen et sitä odotellessa.”

Suurin osa haastateltavista kertoi kuitenkin saavansa seuraamusselvityksen tarpeeksi aikaisin ennen istuntoa ja koki ajan riittävän sen läpikäymiseen. Merkittäviä eroja ei myöskään ollut huomattu eri työntekijöiden laatimien seuraamusselvitysten välillä, vaan ne koettiin samaveroisiksi.

Helsingin syyttäjät eivät olleet joutuneet perumaan seuraamusselvitysten tilausta tai kokee tilanneensa niitä turhaan. Helsingissä nuorten asioihin keskittyvä tiimi pohtii yhdessä epäselviltä vaikuttavia tapauksia ja tekee päätöksen seuraamusselvityksen tilaamisesta osittain yhdessä.

Syyttäjien haastattelussa nousi useasti esille seuraamusselvitykseen liittyvä tiukka aikataulu. Syyttäjät kokivat, ettei 14 vuorokautta ole riittävä aika seuraamusselvityksen pyytämistä päättämiseen, juuri esitutkinnan mahdollisen keskeneräisyyden vuoksi.

”Ku sit nää määräajat aiheuttaa myös sen että ku se on tilattava niin aikasin ennen ku esitutkinta on valmistunut niin ni sit se tilanne on saattanut muuttua huomattavasti parempaankin suuntaan tai joskus toisinkin päin.”

”Et esitutkinta ei ehdi olla siinä mallissa et syyttäjä pystyy sanomaan tarvitaanko sitä vai ei. Ja sitte on ollu myös haasteita siellä selvitysten tekijöiden päässä et heille jää niin vähän aikaa sitte suorittaa...”

Syyttäjät huomioivat myös seuraamusselvityksen laatijoille jäävän liian vähän aikaa.

Seuraamusselvityksen läpikäymiseen tuomarit kokevat olevan riittävästi aikaa. Seuraamusselvitys on sopivan pituinen ja tarpeeksi ytimekäs seloste nuoren elämäntilanteesta. Tuomarit eivät olleet huomanneet merkittäviä eroja eri työntekijöiden laatimissa selvityksissä. Mikäli nuoren tilanne oli muuttunut seuraamusselvityksen laatimisen jälkeen, avustaja tai nuori itse pystyi kertomaan muuttuneesta tilanteesta.

”Sit jos se elämäntilanne on muuttunu siitä mitä sanotaan ja etenki jos täl nuorel on avustaja ni kylhän hän sen sitte tuo esille ja kertoo ja kyl ne nuoret joskus iteki sitte sanoo että nyt mä oon kyl sillai ja teen sitä ja kyl ne saattaa tuoda sitä esille, etenki jos se on parempaan suuntaan”

Oli myös koettu, että seuraamusselvitykset ovat pääsääntöisesti tulleet ajoissa, mutta välillä esimerkiksi inhimillisistä erehdyksistä johtuen näin ei ollut. Yksi syyttäjistä kertoo myös resurssipulasta seuraamusselvityksen alkuaikoina, joka johti siihen, ettei seuraamusselvitystä ollut saatu istuntoon. Seuraamusselvityksen puuttuessa saatetaan antaa kansliatuomio.

”Pääsääntöisesti kyllä, koska se tulee sieltä syyttäjän tilaamana et se on. Mut toki on sitte semmosii tilanteitaki että suurin piirtein huomataanki salissa et herran jumala et eihän täs nyt oo, niinku nyt on inhimillisesti toiminnast et syyttäjä on vaik unohtanu sen sitte tilata tai sitte ku istunto lähestyy ni tode-taan täällä meillä et eihän tätä ookkaan ja sit ei keretä sitä tilata mut ihan pääsääntöisesti mun mielest se on.”

”...et jossain vaiheessa oli jotain resurssipulaa et sit jouduttiin vaan käräjillä toteamaan et tätä ei pystytty tekemään.”

”Viimekätinen ratkasu on että tuomio annetaan kansliassa eli jäädään odotta-maan sitä et tulee se selvitys ja sit syyttäjä voi siit viel lausuu ja tietenkkin kaikki osapuolet ja tuomio annetaan vast sen jälkeen.”

9.2.2 Sisältö

Seuraamusselvityksen hyödyllisimmiksi osioiksi syyttäjät näkivät päihteidenkäytön, aiemman rikostaustan ja mahdolliset tulevat syytteet. Tuomarit kiinnittivät enemmän huomiota nuoren taustaan ja sosiaalisiin suhteisiin. Tuomarit kokivat seuraamusselvityksen hyödylliseksi myös istunnossa, jossa voidaan vertailla sen tietoja salissa saatuihin. Seuraamusselvitys koettiin erittäin informatiivisena ja eräs tuomareista koki, että selvityksestä saa enemmän tietoa kuin nuorelta itseltään tai hänen mahdolliselta avustajaltaan. Samoin hän nostaa vielä esiin tiedon luotettavuuden verrattuna salissa käytyihin keskusteluihin.

”Yleensä se on niin et sieltä saa tavallaan sen laajemman tiedon ku mitä sitte tulee sieltä avustajan kautta tai sitte tän nuoren itsensä kertomana ja tosiaan että sen avustajan ja sen nuoren itsensäki kertoma on sitte usein vähän niinku positiivisempi ku mitä se sitte siellä on”

Joskus nuorelta saatavat tiedot ja seuraamusselvityksen tiedot saattavat olla ristiriidassa ja salissa saatetaan kuulla kaunistellumpi versio asioista. Tuomari nostikin esiin nuorten kyvyn esiintyä edukseen istunnossa ja totesi että:

”...kylhän nyt jokainen osaa sen viis tuntia olla niinku, antaa semmosta myön-teistä kuvaa ja näin mut että ei sit ne jotka tekee sitä seuraamusselvitystä on-han ne sieltä niinku oikeesti onkinu sitä tietoo.”

Sitaatissa vastaaja antaa myös tunnustusta seuraamusselvityksen laatijoille. Tuomareiden muissakin vastauksissa kävi ilmi heidän luottamuksensa laatijoita kohtaan.

Osa syyttäjistä myös koki seuraamusselvityksessä olevat tiedot vanhentuneiksi, koska selvitys oli tehty ennen esitutkinnan valmistumista. He kertoivat kuitenkin pystyvänsä hyödyntämään selvitystä esimerkiksi nuoren puhuttamisessa. Kukaan haastateltavista ei nostanut esille mitään turhia kohtia seuraamusselvityksessä, mutta he eivät kuitenkaan toivoneet sitä laajennettavan.

Tärkeimmiksi alueiksi tuomarit nostivat seuraamusselvityksessä nuoren taustaa ja sosiaalista elämää koskevat asiat. Tiedot perheestä, koulusta ja työpaikasta koettiin hyödyllisiksi.

Toinen tuomareista totesi pitävänsä selvityksen olemassaoloa ja sen antamaa informaatiota itsestäänselvyytenä. Hän kertoi, ettei selvitystä tule siksi sen tarkemmin analysoitua. Tuomari kertoi, ettei ole kertaakaan miettinyt lukevansa jotain turhaa, ja koki selvityksen kaiken kaikkiaan hyvin rakennetuksi, koska ei löydä oikeastaan mitään negatiivista siitä. Toisenkaan tuomari ei löytänyt turhia kohtia, mutta kertoo selvityksessä olevan jonkin verran toistoa samoista asioista. Hän toivoi turhan toiston poistamista tekstistä.

Yleismielipide on, että seuraamusselvitys on kattava, mutta välillä yksityiskohtiin tarvitsisi selvitystä. Toinen tuomari pohtii esimerkiksi koulunkäymistä, koulupaikan omaamisen lisäksi olisi hyvä kuulla käydäänkö siellä koulussa ja kuinka säännöllisesti.

Toinen tuomareista katsoi, että seuraamusselvitykset ovat luonteeltaan hyvin positiivisessa sävyssä laadittuja, jolloin puheeksi nousi ilmaisun selkeyden tärkeys seuraamusselvityksissä. Ilmaisun selkeys tekstissä on asia, joka vaatii vielä parantelua, jotta tuomarit eivät joutuisi lukemaan rivien välistä.

”Välil sit tietysti mieltiiki sitä et miten paljon mun niinku pitää lukee täältä rivienvälistä”.

”Ku se on vähän kaks piippunen juttu musta toisaalta koska sit nuori ite sen lukee ja tälleen että siinähan pitää sit olla vähän niinku hienovarainen mutta tiettenki semmonen ilmasun selkeys on aina hyväksi että oikeesti ymmärtää mitä tässä ajatellaan.”

Tuomari kertoo tapauksia, joissa lauseen tulkinnassa voi olla epäselvyyttä. Hän kertoo päihdeongelmasta lausumisesta tilanteen, jolloin nuoren päihdeongelmasta oli kirjoitettu seuraamusselvitykseen nuoren omasta näkökulmasta.

”Että hän kuitenkin itse jotenki tuo esille ettei hänellä ole päihdeongelmaa”

Selvitystä lukiessa saattaa miettiä, että miten päihdeongelman laita oikeastaan on.

Haastattelussa kysyimme, tarvitsevatko tuomarit työssään vielä joitain muita tietoja mitä seuraamusselvityksestä ei käy ilmi. Tuomarit eivät kokeneet tarvitsevansa muuta, mutta toinen tuomareista esitti kritiikkiä seuraamusselvityksen puuttumisesta, kun nuorta ei ollut tavoitettu.

”No ehkä siinä ehkä aina välillä sitte ihmetyttää kun jos sitä nuorta ei oo tavoitettu et sit tavallaan vaan kuitataan se no ei sitä oo voitu laatia koska mä niinkun ymmärtäisin et se pitäis joka tapaukses laatia ni se on sit tavallaan yks osa sitä asiaa et ei saatu nyt tätä ihmistä haastateltua mutta näitä muita taustatietoja on.”

”Nii tulee sit semmosia mis just sen takia oo ikään ku mitään ja sithän se on se informaatioarvo meille kuitenkin aika nolla ku toisaalta sitä aina vähän ajattelee silleenki et ahaa et jos tätä nyt ei ees tavota ni ehkä tää juuri tarvii sitä tukee että jos tää jostain syystä on semmonen et ei ota mitään yhteyttäkään.”

Tärkeäksi sitaattien mukaan siis koettiin myös se tieto, ettei nuorta ollut tavoitettu. Tämäkin kertoo osaltaan nuoren tilanteesta ja yhteistyöhaluttomuudesta.

Tuomari toivoi kuitenkin saavansa jonkinlaisen selvityksen, joka olisi laadittu jo olemassa olevista, muilta tahoilta kerättävistä tiedoista.

”...et sitä ei vois ikään kuin siihen jättää et no ei me tavoitettu ja nyt me ei sit sanota mitään.”

Seuraamusselvityksen tärkeimmiksi tiedoiksi syyttäjät näkivät henkilön aikaisemman rikostaustan, päihteiden käytön sekä mahdolliset tulevat syytteet. Syyttäjät eivät kokeneet tarpeelliseksi muuttaa seuraamusselvitystä sisällöllisesti. Syyttäjät kokivat selvityksen olevan tällä hetkellä sopivan laajuinen ja sisältävän kaiken tarpeellisen tiedon:

”Et siitä selvityksen sisällöstä siitä alusta niin ei mul ollu missään vaiheessa mitään huomautettavaa siihen, et mun mielest se on alusta saakka niinku ollu ihan selkeetä se mitä se itse paperi pitää sisällään.”

Puuttuvia tietoja tai tarkennuksia sai viimeistään nuorelta itseltään istunnossa, mutta muuten he kokivat saavansa enemmän tietoa seuraamusselvityksestä kuin nuorelta itseltään. Syyttäjät eivät myöskään osanneet kysyttäessä sanoa mitään turhia kohtia, jotka jättäisivät pois:

”...et se on sopivas laajuudes tällä hetkellä et siinä tulee kuitenkin ne asiat siinä tulee et ei se siit ainakaan omasta mielestä siin kyl turhaa jaaritella mitään henkilön elämäntilannetta.”

Syyttäjät eivät olleet huomanneet eroja seuraamusselvityksen laadun suhteen ajallisesti eivätkä sen suhteen, mistä seuraamusselvitykset tulevat heille. He kokivat selvitykset todella tasavertaisiksi.

9.2.3 Tekniset seikat

Merkittävin kehitysidea tuli Helsingin syyttäjiltä, joiden mielestä selvitys ei aina tullut ajoissa istuntoa varten. He toivoivat, että arviointikeskuksen työntekijät skannaisivat seuraamusselvityksen suoraan heidän sähköpostiinsa silloin, kun aikataulu on tiukoilla. Näin he ehtivät lukea sen varmemmin ennen istuntoa, kun taas postitse lähetetyt selvitykset saattavat tulla kyllä samana päivänä, mutta vasta istunnon jälkeen. Skannauksen lisäksi selvityksen voisi lähettää postitse, jotta syyttäjillä olisi myös alkuperäinen versio olemassa. Helsingin syyttäjät toivoivatkin, että tästä tulisi automaattinen toimintatapa:

”...näissä missä aikataulut on tosi tiukkoja et se tulee sit vaikka edellisenä ku on sovittu edellinen päivä sillon se just tuleeki just sillä sähköpostilla mis on maininta et se tulee viel postitse perässä. Mutta kaikki ei sitä tee ja se ois äärimmäisen hyvä jos sen sais automaattiseks toimintatavaks.”

Espoon syyttäjillä ei ollut niin suurta ongelmaa seuraamusselvitysten saamisessa ajallaan kuin Helsingissä, mutta tällaisesti kehitysideoista kertoessamme hekin olivat myötämielisiä ajatukselle.

”Säilytyksen kannalta se on parempi vaihtoehto ku se postittaminen.”

Hyväksi koettiin valvonnan tarpeellisuuden arvio seuraamusselvityksen ensimmäisellä sivulla sekä sen perustelut. Syyttäjät kokivat tämän informatiiviseksi ja hyödylliseksi työnsä alkuvaiheessa. Seuraamusselvityksen muita osioita he kertovat käyttävänsä lähinnä vasta istunnossa.

”Se on se tieto mitä syyttäjä tarvii ihan ensimmäisenä. Ja sitte se mitä se selvitys kaikkee muuta pitää sisällään ni se onki itse asiassa sit sitä mitä otetaan siellä käräjillä sit esille siit nuoren tilanteesta.”

”Ni se on mun mielest todella toimiva koska mä nään jo yhdellä vilkasulla ensimmäiseltä sivulta sen lopputuloksen ja se on mulle ollu se tärkein koska aikasemmin sitä sai vähän hakee sielt tekstin seasta. Nyt se on selkeesti ensimmäisen sivun alalaidassa alleviivattuna.”

9.2.4 Yhteistyö

Lähes jokainen haastateltava toivoi enemmän yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Syyttäjät toivoivat lausuntojen laatijoilta rohkeammin yhteydenottoja, jos esimerkiksi seuraamus selvityksen laadintaan tarvittaisiin lisää aikaa. Myös muissa asioissa toivottiin otettavan suoraan yhteyttä syyttäjiin sähköpostitse, sillä tuomarit kertoivat välillä puhelimitse tavoittamisen olevan ongelmallista istuntojen vuoksi.

”Et se ehkä nimenomaan et rohkeesti vaan yhteyttä ihan sama onko se lisääjän pyytäminen vai mikä ni todennäköisesti se asia selvii sit pienellä yhteydenotolla.”

”Sähköposti on paras tapa ja siihen sähköpostiin voi laittaa sen et toivoisin et soittaisit et täs on jotain muutaki keskusteltavaa nii sitte mä luulen et meidän on helpompi tavottaa heitä ku heidän meitä et ei tuu sitä turhautumista et eihän noita saa ikinä kiinni.”

Syyttäjillä oli Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin kanssa jonkin verran yhteistyöpalavereita, joihin oltiin todella tyytyväisiä. Yhteistyön ja henkilökohtaisten tapaamisten katsottiin auttavan toisen organisaation toimintatapojen ymmärtämisessä ja myöhemmissä yhteydenotoissa.

”Joo ja siis ihan senki kannalta se on ollu äärimmäisen hyvä että saattaa olla toisten toimintatavoista vähä vääristyneitä käsityksiä ja semmosia että no miks ne ei tee tota nyt noin ja sitte ku kysytään siinä et et mikä täs on mikset sä voi tehdä näin niinku sielt saa selkeen vastauksen no syy on tässä ni ni aivan sit sen ymmärtää...”

”...kuitenki sitte no seki aina et mikä sitte vaan ku saa kasvot sille toiselle vi-rastolle ni sielt on paljon helpommin olla yhteydessä sitte ku on kerran nähty.”

Espoossa oltiin erittäin tyytyväisiä sosiaaliohjaajan läsnäoloon istunnoissa. Espoon käräjäoikeudessa alaikäisten rikoksesta epäiltyjen apuna toimii oikeusedustuksen sosiaaliohjaaja. Hän toimii myös lapsen tai nuoren edunvalvojana poliisin puhutteluissa, kuulusteluissa sekä oikeusprosessin eri vaiheissa. Sosiaaliohjaajan tehtävä on tukea ja auttaa koko perhettä ja puuttua varhain rikollisesti oireilevan lapsen elämäntilanteeseen. Tällä myös ehkäistään lapsen tai nuoren syyllistymistä uusiin rikoksiin. (Espoon kaupunki, viitattu 16.4.2013.) Helsingin puolelta syyttäjät eivät erikseen maininneet sosiaaliohjaajan läsnäoloa oikeusprosessissa ja Espoon puolella oli käsitys, että käytäntö olisi toiminnassa lähinnä Espoossa.

Tuomarit kertoivat, ettei heillä ole mitään yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa, sillä sihteerit hoitavat virallisen yhteydenpidon esimerkiksi selvityspyyntöjen osalta. Kuitenkin kävi ilmi, ettei heillä ole tarkkaa kuvaa siitä mitä kukin toimija tekee, taikka mitä valvonta sisäl-

löllisesti on. Toinen tuomareista piti yhteistyön lisäämistä myönteisenä asiana, koska tällä hetkellä hän kertoi tilanteen olevan näin:

”Et eihän sitä oikeesti oikeestaan edes tiedä et mitä heidän työnsä sitte on ja mitä siinä tapahtuu.”

Tuomari näkisi kaiken yhteistyön ja tiedon lisäämisen auttavan yhteisen päämäärän tavoittelussa.

”Se päämäärä on kuitenkin sama mut ihmiset eri paikois tekee tätä työtä.”

Toisen tuomarin mielestä yhteistyö voisi vaikuttaa tuomioistuinlaitoksen rooliin riippumattomana ja puolueettomana.

”Tuomioistuinlaitoksen rooli kuitenkin tässä maassa et me ollaan niinku riippumattomia, puolueettomia et sen takii ehkä sitä yhteistyötä eri viranomasten kanssa ei välttämättä niin ole, tietysti jostain teknisistä seikoista esimerkiks työmenetelmistä voidaan keskustella...”

9.3 Miten henkilötutkintojen muuttuminen seuraamusselvitykseksi on näkynyt syyttäjien ja tuomareiden työssä?

Puolet haastateltavista ei enää muistanut aikaa jolloin tehtiin henkilötutkintoja, joten osaan tätä aihetta käsittelevistä kysymyksistä oli haastavaa vastata. Syyttäjä totesikin ajasta ennen seuraamusselvitystä näin:

”Et mä en oikeestaan siitä vanhemmasta ajasta pysty sillä lailla sanomaan.”

Sekä tuomareilta että syyttäjiltä tuli tämänkaltaisia kommentteja henkilötutkinnoista puhuttaessa.

Henkilötutkintojen vaihtuminen seuraamusselvityksiksi osana lakimuutosta vuonna 2011 oli muutaman haastateltavan osalta koettu hieman sekavana. Lainmuutos toi mukanaan hämmennystä muun muassa henkilötutkinnan uuden nimen ja aikatauluhaasteiden vuoksi.

”...muistan sen kun jostakin piti pyytää sitä ja olikin et hetkinen mikä tää nyt olikaan et eiks tää oookkaan henkilötutkinta et mikäs tää nyt sitte taas on. Ja sit selvitellä et kukas näitä nyt tekee ja mites tää menee et se oli semmonen mitä.”

Ajoittainen sekavuus koettiin kuitenkin luonnollisena muutoksen alkuvaiheissa. Toinen tuomari muisti, että tulevasta muutoksesta oli annettu kirjallinen selvitys, mutta informaation määrä on niin runsasta, ettei kaikki jää mieleen.

Käytännön asioiden pohtimiseksi Helsingin syyttäjänvirastossa oli myös pidetty palavereita, joissa kokoontui eri organisaatioiden edustajia. Näillä oli huomioitu olleen vaikutus asioiden sujumiseen.

”Me pidettiin silloin paljon tämmösiä yhteislinpalavereita et meil oli sitten just risen edustusta, poliisit ja syyttävät ja mietittiin näit käytäntöjä et kyl se aika nopeesti saatiin sit toimimaan hyvin...”

Syyttäjät toivat ilmi lisääntyneen yhteistyön käräjäoikeuden kanssa, jonka he olivat mieltäneet lakimuutoksen aikaansaamaksi.

”Ja tää on myös tiivistäny yhteistyötä tonne käräjäoikeuteen päin näitten nuorten asioiden kanssa et meillä on myös heidän kanssa sitte ihan erilainen toimintamalli ja sovitut pelisäännöt että kaiken kaikkiaan tää koko homma on sen alkusähläyksen jälkeen ni vaan selkiintynyt. Ja ainakin mun mielipide on se että tätä nyt huomattavasti helpompi ja mukavampi tehdä tätä työtä koska meil on tavallaan nyt se paletti hanskassa tällä hetkellä. Ja tätä muutosta ei ois tullu itse asiassa ilman sitä lakimuutosta.”

Tuomarit ja syyttäjät eivät olleet sisällöllisesti huomanneet mitään erityistä muutosta lakimuutoksen jälkeen. Toisaalta he myös mainitsevat, etteivät muista kovin tarkkaan lakimuutosta edeltävää aikaa, jolloin seuraamusselvitykset kulkivat nimellä henkilötutkinta. Kuitenkin koetaan, ettei lausunnoissa ole tapahtunut mitään radikaalia muutosta, koska poikkeavuutta ei ole jäänyt mieleen. Selvitykset koettiin laadultaan tasaveroisiksi riippumatta siitä, kuka erikoissuunnittelija on sen laatinut. Myöskään lakimuutoksesta kuluneiden vuosien ei ole nähty vaikuttavan seuraamusselvityksen sisältöön tai laatuun.

Tuomarit antavat seuraamusselvitykselle paljon arvoa, kun he miettivät valvonnan tarpeellisuutta. Tuomarit kertovat olevansa arviointikeskuksen työntekijän mielipiteen kanssa lähes aina samaa mieltä. Toinen tuomareista otti myös esille nuorten rikoksentekijöiden tärkeyden.

”Mä oon itseasias hyvin kiinnostunu siitä seuraamusselvityksestä, koska kyl mä koen sen sillä lail et erityisesti nää nuoret on niin hirveen tärkeä ryhmä”

Kysyimme myös tuomareiden omaa mielipidettä valvonnasta. Molemmat tuomarit kokivat sen erittäin tärkeäksi, sillä nuorella ei välttämättä ole ketään aikuista, joka ohjaisi elämässä. Seuraamuksen kanssa selviytymisessä olisi myös hyvä saada apua. Tuomarit kuitenkin kertoivat, etteivät tiedä valvonnasta paljoakaan. Toinen tuomareista kertoi olevansa kiinnostunut tietämään mitä valvonnassa oikein tarkalleen ottaen tapahtuu. Hän kertoo:

”Et enhän mä oikeen sit tiedä et mitä se käytännös et miten ihan oikeesti sit ku joku on siin valvonnas ni kuinka usein se tapaa ketä se tapaa niinku mitä siin tapahtuu”

”Et sitä niinku hoitaa tätä omaa tonttii näin mut itse asias ei oikeen tiiä mitä on ennen tapahtunut eikä kauheesti tiiä mitä tapahtuu sen jälkeen.”

Valvonnan tarpeellisuudesta toinen tuomareista totesi:

”Mä toivon kaikkee mitä vaan tukitoimia voidaan ihmiselle, nuorelle ihmiselle antaa.”

Sitaatti kuvastaa hyvin molempien haastatteluiden valvontamyönteistä ilmapiiriä ja sitä, että juuri nuorelle annettava tuki on erityisen tärkeää.

9.4 Helsingin ja Espoon eroja syyttäjien työssä

Helsingin ja Espoon välillä nousi esiin suuriakin eroja liittyen seuraamusselvitykseen. Helsingissä oli seuraamusselvitysten myötä perustettu neljästä työntekijästä koostuva nuorten tiimi, joka käsittelee ainoastaan nuorten asioita. Haastatellut syyttäjät kertovat tiimiin ohjautuvan ne alle 21-vuotiaat, jotka tarvitsevat seuraamusselvitystä.

”Pääpaino siin tiimis on näillä 15-18 mutta myöskin on niin, että ne joille nää seuraamusselvitykset näkee heti, että tarvitaan tässä jutussa vaikka olis sen yli 18 niin ne ohjautuu myös sitten käsiteltäviksi”

Espoossa tapaukset taas oli jaettu paikkakunnan mukaan eri syyttäjien kesken. Espoossa nuoren mukana istunnoissa on pääsääntöisesti aina Espoon sosiaaliviraston työntekijä, kun taas muista kaupungeista tulevilla nuorilla tällaista edunvalvojaa ei ole automaattisesti. Sosiaalityöntekijän paikallaolon eduksi koettiin myös mahdollisista uusista tapauksista kertominen paikan päällä. Syyttäjä totesikin Espoossa:

”15-18-vuotiaiden jutuissa siellä on sit Espoon sosiaali- ja terveystoimesta nuorten oikeusedustuksesta aina sosiaalityöntekijä paikalla siellä ja hänkin yleensä lausuu liittyen siihen seuraamusselvitykseen ja saattaa sitte vielä antaa täydentäviä tietoja tai tuoreempia tietoja”

”Et se on Espoossa ihan ainutlaatuinen koko maassa että et sen oikeestaan Kirkkonummellakin huomaa sen et sosiaalityöntekijä harvoin on istunnoissa kun taas sitte Espoossa siel on aina.”

Espoon toimialueeseen kuuluu myös muun muassa Hanko, Lohja, Kirkkonummi, Karkkila ja Vihti.

Suurimmat muutokset omassa organisaatiossa olivat Helsingin nuorten tiimi, joka kokoontuu kahden viikon välein ja miettii seuraamusselvitysten tilaamista, sekä Espoossa luotu järjestelmä, jossa päivystävä syyttäjä selvittää seuraamusselvityksen tarpeellisuuden ja tarpeen vaatiessa tilaa sen. Espoossa myös järjestetään viikoittain poliisin ja sosiaaliviranomaisten kanssa palavereita, joiden sisältöä syyttäjä kuvaa näin:

”...missä tota noin me käydään läpi ne mitkä on edellisellä viikolla tullu poliisin tietoon tai sitten on voinut tulla aikasemmin poliisin tietoon mutta sit edellisellä viikolla on esimerkiksi selvinnyt se että joku epäilty on alle 18 -vuotias...”

Helsingin syyttäjänvirastossa nuorten juttuja oli myös ennen hoitanut tietty määrä syyttäjiä, mutta toiminta ei ollut organisoitua ja se koettiin hajanaiseksi. Uuden nuorten tiimin yhteistyö koettiin nyt erittäin hyväksi. Tiimissä keskusteltiin yhdessä tapauksista, jolloin tietämys lisääntyi.

”Ja sit ku meil on näitä tuttuja nimiä, jotka pompsahtelee esiin ni aina joku meist tietää jotain.”

”Ja sen takii meil on ne palaverit et sitte me ku meit on siinä no yleensä kolmisen et jos meit on neljä ni yks saattaa olla istunnossa tai jossain muualla et me keskustellaan myöskin keskenämme niistä jutuista...”

Syyttäjät kertovat kuitenkin myös, että nuorten tiimin perustamisen alussa oli huolta ajan riittämisestä, mutta nykyään toiminnasta nähtiin olevan vain positiivisia seurauksia.

”Aluks tuntu siltä et miten meidän aika riittää ja oli vähän semmosta hämmennyttä. Mut nyt ku tää on saatu rullaamaan näin hyvin, ni mun mielest se on pelkästään positiivista et ne syyttäjät jotka hoitaa näitä asioita ja tekee näitä nuorten juttuja, ni meil on myös tiivis yhteistyö keskenämme”

Toiset syyttäjät olivat työskennelleet huomattavasti vähemmän seuraamusselvitysten parissa kuin toiset. Tämä vaikutti myös heidän mahdollisuuksiin vastata kaikkiin kysymyksiin. Kuitenkin kaikkien syyttäjien näkemys seuraamusselvityksestä oli pääosin positiivinen. Henkilötutkintojen muuttuminen seuraamusselvityksiksi vuonna 2011 tuotti hieman hämmennystä ja alku oli sekavaa. Helsingin syyttäjä toteaa:

”...mut siitä alusta totta kai alku on aina kaikille uutta ja ihmeellistä, siinä oli jotain haasteita ihan siis tämmösiä aikatauluhaasteita”

Haastateltava huomioi tässä sitaatissa muutoksien tuomat yleiset haasteet uusien asioiden opettelussa. Muutoksesta puhuttaessa äänensävy oli ymmärtäväinen.

Helsingin syyttäjänvirastossa oli ollut yhteistyöpalavereita, joissa syyttäjät muistelivat olleen edustajia Rikosseuraamuslaitoksesta, arviointikeskuksesta, poliisista ja käräjäoikeudesta jois-

sa itse olivat läsnä syyttäjinä. Syyttäjät muistelivat tapaamisten nimen olleen ”joudutettu rikosprosessi”.

”Siis meil on semmonen mikä se on joudutettu nuorten rikosprosessi jotain tämmöstä, joka on tavallaan neljä kertaa vuodessa mis on siis just syyttäjät ja käräjäoikeus ja poliisi... Eiks viimeks ollu se joku sosiaalityöntekijä... Eiks viimeks ollu sekä arken et sit oli risen jotain... Nii ne oli jotain eri et siel on niinku sekä rikosseuraamuslaitoksen joitain”

Nuorten juttuja ei erityisesti keskitetä tietyille tuomareille vaan ne jakautuvat kaikille. Toinen tuomareista kertoi käytännöstä, jossa tiettyinä päivinä alle 18-vuotiaiden juttuja jaetaan eri tuomareille. Kun päivä pyhitetään pelkästään nuorten jutuille, nuorten juttujen käsitteilyiden tiukat aikarajat saadaan pidettyä.

Espoossa syyttäjät kokivat, että he saavat aina seuraamusselvitykset tarpeeksi aikaisin ennen istuntoa, kun taas Helsingin syyttäjillä oli hieman ristiriitaisia kokemuksia. Yksi syyttäjistä oli saanut seuraamusselvityksen vasta kesken istunnon.

10 Johtopäätökset

Haastattelut toivat esille, että seuraamusselvitys on monilta osin toivotunlainen ja hyödyllinen. Sen pituus koettiin sopivaksi ja sisällöltään hyvin informatiiviseksi. Sisällön tärkeimmiksi osioiksi tuomarit kokivat juuri nuoren sosiaalista elämää ja taustaa koskevat tiedot. Syyttäjät taas tuntuivat enemmän tarkastelevan aiempaa rikoshistoriaa ja mahdollisia tulevia tuomioita sekä päihteiden käyttöä. Seuraamusselvityksen ulkonäöllisistä seikoista positiivisena asiana nousi esiin, että lausunnon laatijan tekemä suositus valvonnan tarpeesta tai tarpeettomuudesta oli jo ensimmäisellä sivulla, josta sen helposti heti näkee.

Seuraamusselvitysten alkuaikoja osa haastateltavista muisteli epäselvänä aikana. Toinen tuomareista katsoi sen johtuvan joko tiedon puutteesta tai sen hukkumisesta informaatiotulvaan. Haastateltavat totesivat kuitenkin jokaiseen muutokseen kuuluvan alkukankeutta, ennen kuin se toimii halutunlailla. Osa haastateltavista ei muistanut aikaa ennen seuraamusselvityksiä.

Yhteistyön nykyisestä määrästä ja sen lisäämisen tarpeesta oli eriäviä näkemyksiä. Helsingin syyttäjänvirastolla oli ollut säännöllisesti yhteistyöpalavereja eri seuraamusselvitystä käsittelevien organisaatioiden, joita ovat syyttäjät, käräjäoikeus, poliisi, sosiaalityöntekijät, arviointikeskus ja Rikosseuraamuslaitos, kanssa. Espoon syyttäjänvirastossa yhteistyötä oli ollut lähinnä poliisin ja sosiaaliohjaajien kanssa alle 18-vuotiaiden tapauksien yhteydessä. Helsingin syyttäjänvirastosta haastattelemamme syyttäjät kokivat nykyisen yhteistyön organisaatioiden

välillä riittäväksi, mutta toivoivat arviointikeskuksen työntekijöiltä reippaampaa yhteydenottoa epäselvissä tapauksissa ja silloin, kun he esimerkiksi tarvitsisivat lisää aikaa seuraamusselvityksen laatimiseen. Haastattelemamme tuomarit kertoivat, ettei heillä ole ollut minkäänlaista yhteistyötä rikosseuraamusalan organisaatioiden kanssa ja toinen heistä toivoikin tähän parannusta ja yhteistyön lisäämistä. Molemmat tuomarit mainitsivat, etteivät he tiedä nuorten ehdollisesti rangaistujen valvonnasta juuri mitään. Toinen tuomareista koki, että tiedon lisäämiseen molemmin puolin voitaisiin yhteistyöllä vaikuttaa.

Toinen tuomareista kertoi valvonnan olleen epäselvä käsite osalle nuorista. Tuomari kuitenkin pyrkii aina kertomaan, minkälaisesta tukimuodosta on kyse. Molemmat tuomareista kokivat valvonnan ja oikeastaan kaikki tukitoimet, joita nuorille voidaan tarjota, hyödyllisiksi. Tuomarit myös toivoivat seuraamusselvitykseen ilmaisunselkeyttä, jotta heidän ei tarvitsisi yrittää tulkita vastauksia ja jotta he saisivat mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan nuoren elämäntilanteesta. He toivoivat myös seuraamusselvityksen laadintaa vaikka nuorta ei olisi-kaan tavoitettu.

Aikataulullisia ongelmia seuraamusselvityksen kanssa nousi paljon esille. Haastatteluiden aikana uusin lakimuutos ei ollut vielä astunut voimaan, joten syyttäjien 14 vuorokauden aikarajaa seuraamusselvityksen pyytämiseen pidettiin aivan liian lyhyenä. Tällöin tuli ongelmia sellaisten esitutkintojen kanssa, joita ei ollut vielä saatettu päätökseen. Oli myös tullut vastaan tapauksia, joissa seuraamusselvitys oli jouduttu pyytämään niin aikaisin, että sen tiedot olivat osittain jo vanhentuneita istuntoon päästäessä. Syyttäjistä osa oli myös joutunut perumaan seuraamusselvityspyynnön esitutkinnan valmistumisen jälkeen. Kaikki haastateltavat kokivat, että seuraamusselvityksen läpikäymiseen on riittävästi aikaa ja että useimmiten se saatiin tarpeeksi ajoissa ennen istuntoa. Ne syyttäjät, jotka kertoivat saaneensa vanhentuneita seuraamusselvityksiä, kertoivat kuitenkin pystyvänsä hyödyntämään niitä esimerkiksi nuoren puhuttamisessa.

Helsingin ja Espoon syyttäjänvirastoilla oli hieman erilaisia toimintamalleja nuorten tapausten suhteen. Mutta jokaisen työssä/organisaatioissa oli nuorten erityisyys otettu huomioon. Helsingissä toimiva nuorten tiimi käsittelee yhdessä nuorten tapauksia, ja he olivat kokeneet sen erittäin hyödylliseksi. Tällöin päästiin yhdessä esimerkiksi miettimään, voisiko nuoren tuomioksi tulla ehdollinen vankeusrangaistus, jolloin seuraamusselvitys tulee pyytää. Helsingistä syyttäjät totesivatkin, etteivät ole ikinä joutuneet peruuttamaan tilausta seuraamusselvityksestä. Espoossa päivystävä syyttäjä päättää seuraamusselvityksen mahdollisesta tilaamisesta tapauskohtaisesti.

Itse seuraamusselvitystä ei koettu tarpeelliseksi muuttaa, ja aikatauluongelmiinkin oli tulossa helpotusta lakimuutoksen myötä. Esiin tullut kehitysidea koski seuraamusselvityksen lähettä-

mistä. Nykyään se toimitetaan paperimuodossa postitse, mutta jatkossa voisi olla hyödyllistä käyttää myös skannaamista ja sähköpostia sen lähettämiseen. Seuraamusselvitys on haastattelemllemme työntekijöille arvokas apu työssä, ja sen laatijoiden ammattilaisuutta arvostettiin. Tuomarit toivat esille, että arviointikeskuksen työntekijät saavat nuoresta irti paljon enemmän kuin mitä he pystyvät oikeusistunnon aikana selvittämään. Asiantuntijuuden arvostus näkyy siinä, että tuomarit kertoivat olleensa lähes poikkeuksetta lausunnon suosituksen kanssa samaa mieltä, eli he olivat tulleet samaan lopputulokseen myös istunnossa selvinneiden asioiden jälkeen.

Nuorten tekemiä rikoksia ja niiden seuraamuksia tulee katsoa eri näkökannalta kuin aikuisten. On tärkeää, että nuorten kohdalla on erilaisia seuraamusvaihtoehtoja ja joustoa. Aikainen puuttuminen nuorten rikoksiin voi ehkäistä uusien rikosten syntyä. On tärkeää, että nuoria rikoksentekijöitä koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu, sillä edellinen laki oli vuodelta 1940. Vuonna 2011 laaditun lain astuessa voimaan on kuitenkin huomattu puutteita erityisesti aikarajoissa. Liian tiukat aikarajat ovat aiheuttaneet lisätyötä syyttäjille sekä sekaannuksia vanhojen tietojen osalta. Onneksi tähän on puututtu ja toukokuussa 2013 voimaantullut lakimuutos toivottavasti tuo tähän parannuksen.

Paineteoria selitti rikollisuutta halulla vaurastua, jopa rikollisin keinoin. Paineteoriaa on jaettu kahteen eri luokkaa, jossa erotellaan yksilön omia ominaisuuksia ja yhteiskunnan sosiaalista rakennetta. Nuorille rikoksentekijöille määrättävä valvonta voi kiinnittää huomiota molempiin. Yhteiskunnan sosiaalisessa rakenteessa voidaan nuoren sosiaalista asemaa kohentaa esimerkiksi motivoimalla koulupaikan etsimiseen tai auttaa työpaikan löytymisessä. Nuoren omia hyviä ominaisuuksia voidaan valvonnassa vahvistaa ja vaurastumiseen liittyviä positiivisia tilannetekijöitä lisätä.

Seuraamusselvityksellä ja mahdollisella valvonnalla on suuri rooli sosiaalisen kontrolliteorian näkökulmasta. Seuraamusjärjestelmä edustaa virallista sosiaalista kontrollia, joka voi myös vaikuttaa epävirallista sosiaalista kontrollia tuottaviin tahoihin. Sosiaalista kontrollia ylläpitävien tekijöiden lisääminen vaikuttaa Rikosseuraamuslaitoksen yleiseen tavoitteeseen uusintarikollisuuden estämisessä (Rikosseuraamuslaitos, o). Seuraamusselvitystä laadittaessa on otettava huomioon myös leimaantumisen mahdollisuus, sillä seuraamusselvitys laaditaan ennen syyllisyyden toteamista oikeudessa. Myös syyttäjien ja tuomareiden on hyvä huomioida tämä ja olla hienovaraisia käsitellessään seuraamusselvitystä nuoren läsnä ollessa. Muutenkin kehityvässä iässä olevien nuorten kanssa työskentelyssä tulee muistaa vastuullisuus ja nuorten tekemien rikosten erityisyys. Jos nuorelle määrätään valvontaa, voidaan tällä vaikuttaa nuoren rikolliseen käyttäytymiseen. Valvonta-ajalle tehdään yksilöllinen suunnitelma, johon voidaan sisällyttää esimerkiksi päihdehoitoa.

11 Pohdinta

Aiheena seuraamusselvityksen merkityksen selvittäminen viranomaisnäkökulmasta oli hedelmällistä. Me molemmat olemme työskennelleet nuorten parissa sekä olleet lausuntotyön kanssa tekemisissä harjoitteluissa Helsingin ja Espoon silloisissa kriminaalihuoltolaitoksissa. Olemme nähneet lausuntotyötä ja nuorten kanssa tehtyä käytännön valvontatyötä, mutta syyttäjien ja tuomareiden rooliin siinä emme olleet ennen tutustuneet. Oli erittäin mielenkiintoista kuulla, kuinka paljon syyttäjät ja tuomarit käyttävät lausuntoa valvonnan tarpeen määrittämiseen ja missä määrin he kokivat sen osa-alueet hyödyllisinä. Saimme laadukkaita vastauksia ja esimerkkejä tuomareiden ja syyttäjien konkreettisesta työstä, jossa seuraamusselvitystä tarvittiin. Otoksemme ei ollut kovin suuri, mutta saimme silti paljon ajatuksia herättäviä kommentteja ja kehitysehdotuksia.

Koemme nuorten kanssa tehtävän työn ja heitä kannustavat tukitoimet erittäin tärkeiksi. Uskomme, että uusintarikollisuutta voidaan ehkäistä valvonnan kaltaisilla tukitoimilla. Tällöin on erittäin tärkeää että seuraamusselvitys on kattava ja oikeanmukainen kuva nuoren elämästä, jotta oikeanlaisiin tukitoimiin voidaan ryhtyä. Valvonta on sisällöltään monipuolista ja se kohtaa asiakkaan tarpeet yksilöllisesti.

Parityönä tehtävä opinnäytetyö oli hedelmällistä juuri sen antaman keskustelun mahdollisuuden kautta. Molemmat olimme kiinnostuneita aiheesta, joten siitä oli mielekästä puhua. Toisen erilaiset näkökannat tai mielipiteet avarsivat myös omaa näkemystä. Kuitenkaan emme kokeneet että olisimme joutuneet tekemään kompromisseja työn suhteen, vaan keskustelun avulla pääsimme samanlaisiin päätelmiin. Suoritimme myös haastattelut yhdessä ja tämä oli hedelmällistä juuri haastattelun jälkeisten keskusteluiden vuoksi. Pystyimme heti purkamaan olimmeko ymmärtäneet asiat samalla lailla ja kiinnittämään huomiota mahdollisiin ongelma-kohtiin haastattelutilanteessa. Opinnäytetyön kirjallisen osuuden kokoaminen oli osittain haasteellista parin kanssa yhtenäisen tekstin luomisen osalta, jossa ei olisi päällekkäisyyksiä. Aikataulullisesti emme kokeneet kovinkaan suuria ongelmia molemminpuolisen joustamisen ansioista. Parin tuki oli myös korvaamatonta kun asiat eivät sujuneet ja syntyi turhautumista. Tällöin parin kannustus vei taas eteenpäin.

Seuraamusselvitys on selkeästi hyödyllinen ja vakavasti otettava apu syyttäjien ja tuomareiden työssä. Vuoden 2013 lakimuutoksen myötä se on entistä tehokkaampi eikä aiheuta turhaa työmäärän lisäystä. Aikarajojen löystyminen vastaa moneen syyttäjien kohdalla nähtyyn ongelmaan, mutta myös tällöin voi inhimillisistä syistä johtua, ettei seuraamusselvitys välttämättä ehdi istuntoon. Tällöin olisi tosiaan suotavaa, että virallisen, postissa saapuvan selvityksen lisäksi se voitaisiin lähettää myös skannaamalla oikeuteen ja/tai syyttäjänvirastoon.

Seuraamusselvityksessä voitaisiin myös keskittyä ilmaisun selkeyteen, jotta ei aiheutuisi sekaannuksia ”rivien välistä” lukemisessa. Syyttäjät käyttivät seuraamusselvitystä paljon hyväksi ja ”yhteenvetosivu” tuntuu selkeyttävän työtä ja priorisoi, mitä osioita tarvitaan eri vaiheissa. Oli hienoa kuulla, että seuraamusselvitys palveli myös muuten kuin valvonnan suosituksena ja sitä pystyttiin käyttämään myös nuoren puhuttamiseen. Kaiken kaikkiaan seuraamusselvitys tuntuu olevan sisällöllisesti erittäin hyvällä mallilla. On tärkeää, ettei se ole liian pitkä, mutta silti riittävän informatiivinen. Seuraamusselvityksestä koettiin saatavan jopa enemmän tietoa kuin nuorelta itseltään. Tällöin on tärkeää, että seuraamusselvitykseen on tutustuttu aiemmin, jotta sitä voidaan verrata nuoren salissa esittämään versioon. Positiivinen mielipide seuraamusselvityksistä välittyi meille kaikilta haastateltavilta.

Helsingin syyttäjänvirastossa toteutettu yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin kanssa kuulosti erittäin hyödylliseltä. Mielestämme myös muualla hyödyttäisiin tällaisesta yhteistyön lisäämisestä organisaatioiden välillä. Espoossa yhteistyötä toteutettiin poliisin ja sosiaali- ja terveystoimen välillä, mutta tähän olisi mielestämme kehittävää saada myös Rikosseuraamuslaitos mukaan, jotta myös 18-20-vuotiaiden kanssa tehtävä työ tulisi näkyväksi eri organisaatioiden välillä. Yhteistyöhön olisi myös varmasti kehittävää lisätä tuomarit, sillä hekin käyttävät työssään seuraamusselvitystä ja ovat loppujen lopuksi päättämässä mahdollisesta valvonnasta. Meistä oli huolestuttavaa, etteivät tuomarit tuntuneet tietävän valvonnasta kovinkaan paljoa, vaikka he siitä päättävätkin. Nuorelle valvonta voi kuitenkin olla rikollisessa elämässä käänteentekevä asia ja toimia pysäyttävänä asiana jo ensimmäisen rikollisen teon yhteydessä. Yhteistyön lisäämisellä eri tahot seuraamusselvityksen ympärillä pääsisivät näkemään toistensa työpanoksen ja sen haasteet ja edellytykset.

Helsingin ja Espoon syyttäjänvirastoissa oli hyvin erilaiset käytännöt nuorten rikosasioiden hoidossa. Osaksi tämä tietysti johtuu siitä, että Helsingin syyttäjänvirasto on tapausmäärältään suurin. Toisaalta Helsingissä toimiva nuorten tiimi tuntui erittäin toimivalta työtavalta. Vaikka hekin keskittyivät lähinnä alle 18-vuotiaisiin, niin tiimin tapauksiin otettiin myös sellaisia alle 20-vuotialta, joiden katsottiin tarvitsevan seuraamusselvitystä. Mahdollisuus keskustella tapauksista kollegoiden kanssa selkeytti tapauksia ja Helsingistä haastattelemamme syyttäjät eivät olleet ikinä peruuttaneet seuraamusselvityspyyntöä. Espoossa nuorten asioita hoitaa vain yksi ihminen, jonka asiakkaina on vain alle 18-vuotiaita. Koemme, että nuorten asioita hoitavan tulisi käsitellä myös 18-20-vuotiaana rikoksen tehneiden asiat, sillä laki rajaa nuoren rikoksen tekijän niin. Tällöin nuorten asioita hoitavien työntekijöiden asiantuntemus ulottuisi myös heihin. Haastattelemiemme tuomarien työyhteisössä käytössä olevat erityispäivät nuorten jutuille kuulostivat tehokkaalta ja mielekkäältä, sillä tällöin nuorten juttuja hoitavat eri tuomarit. Valitettavasti emme saaneet kuin yhdeltä käräjäoikeudelta haastatteluja,

sillä olisi ollut mielenkiintoista tarkastella myös muiden toimipaikkojen menetelmiä nuorten juttujen hoidossa.

Opinnäytetyön tekeminen kyseisestä aiheesta herätti mielenkiinnon myös tutkielman jatkamiseen ja laajentamiseen. Vertailun kannalta olisi ollut mielenkiintoista haastatella myös muita käräjäoikeuksia. Uskomme kuitenkin, että jo tässäkin laajuudessa saimme merkittäviä tietoja syyttäjien ja tuomareiden suhteesta seuraamusselvitykseen. Aihe on ajankohtainen ja työtä rikollisten parissa kehitetään jatkuvasti, joten toivottavasti tulevaisuudessa eri toimijat ovat tietoisempia toistensa työstä ja sen sisällöstä.

12 Lähteet

Alakahri Taina, Rikosseuraamuslaitos, erityisasiantuntija, sähköposti 21.5.2013

Eduskunta, lakivaliokunnan mietintö 3/2013 vp.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_3_2013_p.shtml

Eskola Jari & Suoranta Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen, 1998.

Espoon kaupunki, Sosiaali- ja terveystalvet

<http://www.espool.fi/fi->

[FI/Sosiaali_ja_terveystalvet/Perhe_ja_sosiaalitalvet/Lapsiperheiden_talvet/Lastensuojelu/Nuorisohuolto](http://www.espool.fi/fi-)

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120172>

Hallituksen esitys eduskunnalle nuoren rikoksesta epäilyn tilanteen selvittämistä ja ehdollista valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi, Lakitietopalvelu, edilex.fi

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090229.pdf>

Harrikari Timo: Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta: Toimijat, prosessit ja sisällöt, Rikosseuraamuslaitos 2010. Viitattu 18.4.2013

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula: Tutki ja kirjoita 2008.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme H.: Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö 2001.

Honkatukia Päivi & Kivivuori Janne Nuorisoriikollisuus, määrä, syyt ja kontrolli 2006, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, julkaisu 221.

Karsikas Vuokko, Selvin päin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005.

Kivivuori Janne, Nuorisoriikollisuuden sosiologiset selitykset.

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20fileme=5gf3n2qtu3y.pdf&SSURLscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212929488943&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Kivivuori Janne, Riikollisuuden syyt 2008.

Kurki, Kurki-Suutarinen ja Taruvuori, Muurien sisällä 2010.

Kuula Arja, Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.

Kriminaalihuollon tukisäätiö

http://www.porttivapauteen.fi/ajankohtaista/2757/jalkapannat_kayttoon_marrakuun_alusta

Laine Matti, Kriminologia ja rankaisun sosiologia 1/2007.

Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 2010/634.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100634?search\[type\]=pika&search\[pika\]=634%2F2010](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100634?search[type]=pika&search[pika]=634%2F2010)

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2010/633
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100633#Pid1905008>

Laki valvontarangaistuksesta 2011/330
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110330#Pid1910223>

Lappi-Seppälä Tapio, Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka 2006.

Lavikkala Raino ja Linderborg Henrik, Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä, Acta Poenologica 2/2011.

Marttunen Matti, Nuorisorikosoikeus 2008.

Marttunen Matti, Kontrollijärjestelmän erityispiirteitä. Viitattu 20.12.2012.
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=1sba5an9f9ntsd.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273672002592&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Marttunen Matti ja Salmi Venla, Rikollisuuden piirteitä: Nuorisorikollisuus. Viitattu 20.12.2012
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=8tk1tlx5rrgg.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273672002352&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Metsämuuronen Jari, Laadullisen tutkimuksen perusteet 2000.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisorangaistuksen tuomitseminen,
http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=7ufhy_1.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273671911975&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorten rangaistukset
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=42xmhmjs.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212929480058&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Oikeuslaitos a,
<http://www.oikeus.fi/5879.htm>

Oikeuslaitos b,
<http://oikeus.fi/4323.htm>

Oikeuslaitos c,
<http://oikeus.fi/4336.htm>

Oikeuslaitos d,

<http://www.oikeus.fi/5878.htm>

Oikeuslaitos e,

<http://www.oikeus.fi/tulostus/5879.htm>

Oikeusministeriö, Nuorisirikostyöryhmän mietintö 2004.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisirikollisuus 221.

Rikosseuraamuslaitos, Tiedotteet 4.11.2010 ja 23.11.2011

Tiina Vogt-Airaksisen mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat 16.5.2011

Rikosseuraamuslaitos a: Uusi nimi, uusi organisaatio,

http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/sw85r2gg_1.pdf

Rikosseuraamuslaitos b,

<http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

Rikosseuraamuslaitos c,

<http://www.rikosseuraamus.fi/49170.htm>

Rikosseuraamuslaitos d,

<http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm>,

Rikosseuraamuslaitos e,

<http://www.rikosseuraamus.fi/15136.htm>

Rikosseuraamuslaitos f,

<http://www.rikosseuraamus.fi/53767.htm>

Rikosseuraamuslaitos g,

<http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

Rikosseuraamuslaitos h,

<http://www.rikosseuraamus.fi/52533.htm>

Rikosseuraamuslaitos i,

<http://www.rikosseuraamus.fi/54533.htm>

Rikosseuraamuslaitos j,

<http://www.rikosseuraamus.fi/15139.htm>

Rikosseuraamuslaitos k,

<http://www.rikosseuraamus.fi/15204.htm>

Rikosseuraamuslaitos l,

<http://www.rikosseuraamus.fi/15137.htm>

Rikosseuraamuslaitos m,

<http://www.rikosseuraamus.fi/54723.htm>

Rikosseuraamuslaitos n,

<http://www.rikosseuraamus.fi/54166.htm>

Rikosseuraamuslaitos o,

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf>

Rikosseuraamuslaitos p,
<http://www.rikosseuraamus.fi/30104.htm>

Rikosseuraamuslaitos q,
<http://www.rikosseuraamus.fi/30105.htm>

Tolvanen Matti: Esitutkinta, pakkokeinot ja poliisilaki: keskeiset muutokset, OTT
http://wanda.uef.fi/oikeustieteet/luennot12-13/Esitutkinta_ja_pakkokeinot.pdf, Viitattu
5.4.2013

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi 2009.

Venla Salmi 2011, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Nuorisorikollisuus.
<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2457/nuorisorikollisuus>

Vogt-Airaksinen Tiina, Rikosseuraamuslaitos, erityisasiantuntija, sähköposti 27.5.2013

What Works: Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? 2003

KAAVIOT

1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio kaavio
2. Lausuntoja tekevät arviointikeskukset ja yhdyskuntaseuraamustoimistot

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei, ohessa haastattelupyyntömme seuraamusselvityksen parissa työskenteleville syyttäji-
le/tuomareille. Olisiko viestiä mahdollista välittää kyseisille henkilöille?

Kiitos avustanne jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Krista Honkavaara ja Henni Salmenmaa

Hei,

Olemme kaksi rikosseuraamusalan opiskelijaa Laurean ammattikorkeakoulusta ja teemme opin-
näytetyötä seuraamusselvityksestä syyttäjien ja tuomareiden näkökulmasta. Työelämänohjaa-
janamme toimii erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksinen keskushallintoyksiköstä.

Haluaisimme selvittää, mitä kehitettävää seuraamusselvityksessä mahdollisesti olisi. Tiedonke-
ruumenetelmänämme ovat syyttäjien ja tuomareiden haastattelut. Haastattelu kestäisi noin 30
minuuttia.

Toivoisimmekin kovasti, että saisimme haastatella seuraamusselvityksen parissa työskenteleviä
syyttäjiä. Haastattelut olisi tarkoitus toteuttaa mahdollisimman pian.

Jos haluat auttaa kahta tulevaisuuden rikosseuraamusalan työntekijää samaan opinnäytetyö-
hönsä ajankohtaisen ja kattavan kuvan syyttäjien mielipiteistä koskien seuraamusselvitystä,
otathan yhteyttä!

Mahdollisesta avusta kiitolliset,

Krista Honkavaara ja Henni Salmenmaa

Liite 2. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset syyttäjille ja tuomareille:

Haastateltavien oma esittely (taustatiedot) / anonymiteetti

- 1) Miten olet kokenut seuraamusselvitykset vuoden 2010 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiomuutoksen jälkeen, kun henkilötutkinnot vaihtuivat Arviointikeskukseen tekemiksi seuraamusselvityksiksi?
 - selkiintyneet?
 - tarkempia?
 - laajempia/suppeampia?
 - Aikarajojen toteutuminen? (14vrk->14vrk->30vrk->) ks. lakimuutos 2011
- 2) Mahdolliset omassa organisaatiossa tapahtuneet muutokset, suhteessa seuraamusselvitysten läpikäymiseen?
 - ajankäytön muutokset?
- 3) Seuraamusselvitysten taso vuosina 2010-2013? Oletko huomannut arviointikeskusten tuottamien seuraamusselvitysten kehittyneen kuluvinä vuosina organisaatiomuutoksen jälkeen?
 - sisältö
 - aikataulussa pysyminen
 - yhteistyö
- 4) Mitkä osiot koet seuraamusselvityksestä kaikkein hyödyllisimmiksi? Miksi?
- 5) Mitkä osiot koet seuraamusselvityksestä kaikkein turhimmiksi? Miksi?
- 6) Riittääkö aika koko seuraamusselvityksen läpikäyntiin?
- 7) Millaisia lisätietoja koet tarvitsevasi nuoresta, jotka eivät käy ilmi seuraamusselvityksestä?
 - esim. terveydenhuollosta saatavia tietoja?
- 8) Mitä tietoja olet mahdollisesti joutunut tarkentamaan arviointikeskuksesta seuraamusselvityksen jälkeen?
 - usein/harvoin
- 9) Ovatko saamasi seuraamusselvitykset olleet yhdenmukaisia ja laadultaan samaveroisia?
- 10) Miten seuraamusselvitystä voitaisiin parantaa teidän työnne näkökulmasta? Onko mielestäsi parannettavaa arviointikeskuksen ja syyttäjien välisessä yhteistyössä?
 - esim. mahdollisia verkostopalavereja?